

Tvorba riječi u suvremenoj kroatistici

Hrženjak, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:129933>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-10**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski jednopredmetni studij hrvatskoga jezika i književnosti

Josip Hrženjak

Tvorba riječi u suvremenoj kroatistici

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ana Mikić Čolić

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Diplomski jednopredmetni studij hrvatskoga jezika i književnosti

Josip Hrženjak

Tvorba riječi u suvremenoj kroatistici

Diplomski rad

Humanističke znanosti, filologija, kroatistika

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ana Mikić Čolić

Osijek, 2023.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 19. lipnja 2023.

Ime i prezime studenta, JMBAG

Josip Hrižnjak, 0122228686

SADRŽAJ

1. UVOD.....	6
2. TVORBA RIJEČI.....	7
2.1. MOTIVIRANOST RIJEČI.....	8
2.2. TVORBENA ANALIZA.....	10
2.3. SLOBODNA I VEZANA OSNOVA.....	12
3. TVORBENI NAČINI.....	13
3.1. PREFIKSALNA TVORBA.....	16
3.2. SUFIKSALNA TVORBA.....	18
3.3. PREFIKSALNO-SUFIKSALNA TVORBA.....	21
3.4. SLOŽENO-SUFIKSALNA TVORBA.....	22
3.5. SRASTANJE.....	23
3.6. PREOBRAZBA ILI KONVERZIJA.....	24
4. TVORBA IMENICA.....	25
5. TVORBA PRIDJEVA.....	27
6. TVORBA GLAGOLA.....	29
7. TVORBA PRILOGA.....	37
8. TVORBENE TEME U JEZIKOSLOVNIM ČASOPISIMA.....	40
9. ZAKLJUČAK.....	44
10. LITERATURA.....	46

SAŽETAK

Predmetom je ovog diplomskog rada tvorba riječi u suvremenoj kroatistici. Tvorba riječi kao jezikoslovna disciplina ili kao dio gramatike proučava se kako bi se došlo do jednoznačnih rješenja postanka i tvorbe novih riječi na temelju dosadašnjeg leksika. Brojni jezikoslovci dijele iste stavove kako se tvorba riječi nalazi između morfologije i leksikologije jer je ona ujedno način opisivanja udruživanja morfema u riječ, ali i proširivanja leksičkog sustava. Da bi se tvorba riječi trebala zaista poimati kao zasebna jezikoslovna disciplina govore brojni tvorbeni načini i postupci tvorbe novih riječi u hrvatskome jeziku. Donosi se uvid u samu tvorbu riječi kao jezikoslovnu disciplinu, motiviranost riječi i tvorbenu analizu riječi. Riječ je i o slobodnoj i vezanoj osnovi. Ističu se i oprimjeruju tvorbeni načini poput prefiksalne tvorbe, sufiksalne tvorbe, prefiksarno-sufiksalne tvorbe, složeno-sufiksalne tvorbe, srastanja i preobrazbe ili konverzije. Također, donosi se pregled tvorbe promjenjivih i nepromjenjivih riječi, imenica, pridjeva, glagola i priloga. Kao istraživački dio rada ističe se kratak uvid u jezikoslovne članke koji su se bavili tvorbom riječi. Za analizu tvorbe riječi u suvremenoj kroatistici koristile su se suvremene gramatike i jezikoslovni priručnici, kao i ostala jezikoslovna literatura.

Ključne riječi: tvorba riječi, tvorbena analiza riječi, tvorbeni načini

1. UVOD

Tvorba riječi u svim gramatikama i jezikoslovnim priručnicima označava pojavu nastanka nove riječi od jedne ili više riječi. Iako su razvidna različita poimanja tvorbe riječi, može se reći da je usuglašeno stajalište i stav kako je tvorba riječi dio gramatike i ujedno lingvistička disciplina koja proučava načine i tipove nastanka novih riječi. Ono što se izdvaja važnim u tvorbi riječi jest motiviranost riječi u samoj tvorbi, gdje se u tvorenicama motivirajuća riječ prepoznaje ili pak ne, u tom slučaju etimološkom analizom dolazi se do polazišne riječi. U tvorbi riječi svakako je nezaobilazna tvorbena analiza, kojom se riječ rastavlja na tvorbene dijelove. Zapravo se pri analizi riječi tvorbena mogu analizirati samo tvorbene riječi, a to su one riječi čije je značenje motivirano svim njihovim dijelovima. Babić u *Tvorbi riječi u hrvatskom književnom jeziku* (1986) ističe kako u tvorbi riječi postoje osnove koje ne dolaze kao osnove samostalnih riječi, nego dolaze samo u tvorbi složenica i u prefiksnoj tvorbi glagola kao dijelovi tvorenice. Analizirajući korpus suvremenih gramatika i jezikoslovne literature, razvidni su tvorbena načini poput prefiksne tvorbe, za koju se navodi kako je ona tvorbena način u kojemu se ispred jedne riječi dodaje prefiks ili tvorbena predmetak. Sufiksna tvorba kao tvorbena način u kojemu se iza tvorbene osnove dodaje sufiks ili tvorbena nastavak, prefiksno-sufiksna tvorba u kojoj se ispred i iza tvorbene osnove dodaje prefiks i sufiks, složeno-sufiksna tvorba kao složeni tvorbena način u kojemu istodobno sudjeluju dva tvorbena načina, slaganje i sufiksacija. U literaturi se od tvorbena načina navode srastanje kao tvorba riječi spajanja bez spojnika dviju sastavnica od kojih prva može biti ili osnova ili samostalna riječ, a druga je nužno riječ i preobrazba ili konverzija koja podrazumijeva postanak nove riječi prijelazom iz jedne vrste u drugu bez posebnog dodavanja tvorbena elemenata. Što se tiče tvorbe promjenjivih i nepromjenjivih riječi, vidljiva je obrada tvorbe imenica, gdje se brojni jezikoslovci slažu kako je najplodniji način tvorbe imenica sufiksna tvorba. Slijedi potom tvorba pridjeva koji se tvore sufiksima, prefiksima i sufiksima istodobno te spajanjem dviju ili više osnova, tvorba glagola gdje su vidljiva dva osnovna načina tvorbe: sufiksna i prefiksna tvorba i priloga koji se tvore sufiksima, prefiksima te prefiksima i sufiksima istodobno. Kao istraživački dio rada donosi se uvid u jezikoslovne radove koji su se bavili tematikom tvorbe riječi i njezinim odjecima u suvremenoj kroatistici. Vidljiva su slaganja i neslaganja u spomenutim radovima sa stavovima jezikoslovaca u suvremenim gramatikama i jezikoslovnoj literaturi.

2. TVORBA RIJEČI

Kada je riječ o pojmu i određenju tvorbe riječi, Babić (1986: 11) navodi kako tvorba riječi označuje jezičnu pojavu kojom u jeziku postaju nove riječi na osnovi dosadašnjeg rječničkog blaga. Ujedno, prema Babiću tvorba riječi označuje i lingvističku disciplinu koja se bavi proučavanjem načina, obrazaca i tipova postanka novih riječi. Prema tome naziv je tvorba riječi dvoznačan. U tvorbi se riječi kao lingvističkoj disciplini opisuju tvorbene jedinice i sustavi jednog jezika. Pod tvorbenim sustavom razumijeva se cjelokupnost tvorbenih načina, tipova i obrazaca književnog jezika, plodnih i neplodnih, u njihovu međusobnom odnosu. S druge pak strane, Težak i Babić (1994: 141) ističu kako se promjena oblika riječi po kojoj dobivamo nove riječi naziva tvorba riječi. Tvorba riječi ujedno je i dio gramatike koji proučava načine kojima na osnovi dosadašnjih riječi nastaju nove. Barić i suradnici (1995: 285) navode kako je tvorba riječi ujedno i dio gramatike koji proučava tvorbenu strukturu dosadašnjih riječi dajući pravila za tvorbu novih riječi. Tafra i Košutar (2009: 87–88) izdvajaju kako se pod tvorbom riječi u hrvatskom jezikoslovlju razumijeva nastanak riječi od jedne ili od dviju riječi te dio gramatike, u nekih dio leksikologije, koji proučava takav oblik popunjavanja leksičkoga fonda i na kraju knjiga u kojoj se opisuju spoznaje te discipline. Navode kako je Kuna (2006b: 339–340) takva stajališta oblikovao u definiciju prema kojoj se tvorba određuje i kao samostalna disciplina, ali i kao dio leksikologije: „Tvorba riječi, rječotvorje ili derivacijska morfologija, grana je jezikoslovlja koja predstavlja poveznicu između morfologije (fleksijske) i leksikologije, a zadaća joj je opisati kako se morfemi udružuju u riječ, odnosno opisati koje se tvorbene jedinice i obrasci primjenjuju u nastanku riječi. Zbog sličnih značenjskih zakonitosti i svojstava te činjenice da je ona jedan od načina proširivanja leksičkog sustava, tvorba se riječi određuje i kao dio leksikologije.“ Tvorba se tako našla kao dio morfologije (Silić i Pranjković 2005), kao dio leksikologije s velikim stupnjem samostalnosti (Šipka 1998), kao dio leksikologije, ali i gramatike (Babić 1986), te kao samostalna jezikoslovna disciplina na više strana u svjetskom jezikoslovlju. U onim teorijama, kao što je generativna lingvistika, osobito u svojoj ranoj fazi, u kojima morfologija nije samostalna disciplina, ni tvorba riječi nije samostalna.

2.1. MOTIVIRANOST RIJEČI

Budući da tvorba riječi polazi od postanka novih riječi na osnovi dosadašnjeg rječničkog blaga, treba razmotriti i motiviranost samih riječi u tvorbi. Tafra i Košutar (2009: 88–100) tako navode da je motivirajuća riječ svaka riječ koja je u osnovi nove riječi. U tvorbi riječi bitna je riječ koja sudjeluje u tvorbenom procesu i riječ koja se u tvorbenom procesu ostvaruje. U većine se tvorenica prepoznaje motivirajuća riječ, ali ima riječi u kojih se ona ne prepoznaje (*pre-val-iti*, *do-prem-iti*, *za-tilj-ak*, *o-plat-a*) odnosno trebalo bi ići u etimologiju da se otkrije. Motivirajuća riječ može biti iz istoga jezika ili iz drugoga jezika. Dakle, u rječotvorju posuđenice mogu biti i tvorbene osnove i tvorbeni morfemi, a često nova riječ nastaje kombinacijom domaćih i posuđenih tvorbenih jedinica. Poznato je da između riječi koje sudjeluju u tvorbenom procesu postoji veza i na izraznom i na sadržajnom planu i da se taj njihov odnos naziva tvorbena motivacija. U većini se riječi prepoznaje od kojih su riječi nastale, pa se one nazivaju motivirane riječi, a u nekih se ne prepoznaje te se takve nazivaju nemotivirane riječi. Barić i suradnici (1995: 285) ističu kako se riječ koja je u tvorbenom procesu polazna ili ishodišna riječ zove osnovna riječ, a riječ koja tvorbom nastaje zove se tvorenica. Znači da su *puniti*, *plin* i *mjeriti* osnovne riječi, a *punionica* i *plinomjer* tvorenice. Isto su tako osnovne riječi *kaučuk* i *šofer*, a tvorenice *kaučukov*, *šoferčina* i *šoferski*. Tvorenica također može biti osnovna riječ, npr. *kaučukov* – *kaučukovac*. Riječ od koje se u tvorbi polazi zove se osnovna riječ ili osnovica (*učiti* prema *učitelj*). Hudeček i Mihaljević (2019: 144) navode kako tvorenica ima zajednički dio s osnovnom riječju (*uči-*). Taj se zajednički dio zove tvorbena osnova. Tvorbena je osnova dio tvorenice koji čuva izraznu i sadržajnu vezu s osnovnom riječju. Niz tvorbeno povezanih riječi naziva se tvorbena porodica, npr. *kuhati*, *kuhar*, *kuhinja*, *kuharski*, *kuhinjski*. Značenje tvorenica može se objasniti s pomoću tvorbenih preoblika: *čitatelj* → ‘onaj koji čita’; *čitateljica* → ‘žena čitatelj’. Pri tvorbenoj se preoblici značenje tvorenice objašnjava s pomoću osnovne riječi s kojom je u izravnoj tvorbenoj vezi. Barić i suradnici (1995: 286) navode kako se između osnovne riječi i tvorenice uspostavlja tvorbena veza. O tvorbenoj vezi među riječima govori se kad je u tvorenici vidljiva izrazna veza (glasovno podudaranje) i sadržajna veza (značenjsko podudaranje) s osnovnom riječju. Ako među uspoređivanim riječima nema glasovnog ili pak značenjskog podudaranja, nema ni tvorbene veze. Težak i Babić (1994: 142) pak navode kako se sve riječi kojima je postanak s gledišta suvremenog jezika nejasan nazivaju netvorbene riječi. Isto tako, apostrofiraju kako naziv netvorbena riječ označuje dakle one riječi koje tvorbeno ne možemo rastavljati na manje dijelove. Navode kako su netvorbene i one riječi u kojima možemo naslutiti jedan dio, ako je

drugi nejasan, npr. pridjevi *glomazan, jasan, kasan, kivan, nujan, prazan, prijesan, udoban, sitan...* Netvorbene su riječi iako imaju zajednički dio (-an). Kad taj dio odbacimo, dio koji ostaje nije jasan onako kao što je u *jadan, pametan, željan* i zato kažemo da su riječi *glomazan, jasan...* netvorbene riječi. Tako su netvorbene riječi i *razgovijetan, kosmat, crnomanjast* jer je nejasno -govijet-, -kosm-, -manjast. Babić (1986: 13) ističe, da bi se zaista moglo govoriti o tvorbi u suvremenom jeziku, kako je potrebno da postoji tvorbeni obrazac koji se sastoji najmanje od dviju riječi povezanih dvojnomo vezom, glasovnom i semantičkom, npr. pridjev *kestenast* znači *sličan kestenu* i po tome ga možemo rastaviti na dva dijela *kesten-ast*. Također izdvaja riječ od koje se u tvorbi polazi i naziva ju *osnovnom riječju* ili *osnovicom* (*kesten*), a riječ koja je tvorbom nastala (*kestenast*) naziva *tvorena riječ* ili *tvorenica*. Babić (1986) navodi kako veza između osnovne riječi i tvorenice treba postojati i na glasovnoj razini (na izraznoj razini) i na semantičkoj razini (sadržajnoj razini), ta veza treba biti istodobna, sinkronijska i s toga gledišta treba zadovoljiti tri uvjeta:

a) Tvorenica treba imati zajednički dio, leksički morfem ili osnovu, s riječju od koje je tvorena, npr.

kesten u *kesten* i *kestenast*

kuć- u *kuća* i *kućica*

b) Odnos osnove i tvorbenih morfema treba biti jasan. Brojevni pridjev *četvrti* znači *koji dolazi s brojem četiri* pa su *četvrti* i *četiri* u nekoj vezi, ali kako nije jasan odnos morfema, to nije tvorbena veza.

c) Značenje tvorenice treba se izravno izvoditi iz značenja dijelova od kojih se tvori. Riječ *progonitelj* ima zajednički morfem s *goniti* (*gon-*), ali *progonitelj* nije izvedena od *goniti* jer se te dvije riječi ne mogu povezati u tvorbeni obrazac neposredno, kao što se mogu *progonitelj* i *progoniti* jer je *progonitelj* ‘onaj koji progoni’, a nije ‘onaj koji goni’.

Tvorbene odnose prema Babiću (1986: 14–15) zamjećujemo rastavljanjem riječi na jedinice sastavljene posljednjim tvorbenim činom. Kako Babić ranije navodi, veza između osnovne riječi i tvorenice treba postojati i na glasovnoj (fonemskoj, izraznoj) i na semantičkoj (značenjskoj, sadržajnoj) razini. Znači da riječ od tvorbene postaje netvorbena kada riječi u tvorbenom uzorku prekinu ili glasovnu ili semantičku vezu ili jednu i drugu. Pri tvorbi često se mijenja i osnova i tvorbeni morfem, ali da bi tvorbena veza opstala, promjene zajedničkog dijela moraju biti u okviru fonoloških i morfonoloških pravila. Prema tome alternantnim alomorfima

moгу se priznati sve one srodne glasovne postave koje su različite po fonološkim ili morfonološkim pravilima. Analogna alomorfizacija treba postojati bar u dva različita para. Ako postoji u jednom, takve riječi nemaju tvorbenu vezu.

2.2. TVORBENA ANALIZA

Barić i suradnici (1995: 290) ističu kako se tvorenica može rastaviti na tvorbene dijelove. Rastavljanje tvorenice na tvorbene dijelove zove se tvorbena analiza. Tvorbena analiza kazuje kako je riječ nastala. To znači da se pri tvorbenoj analizi ne upoznaju samo tvorbeni dijelovi nego i tvorbeni načini po kojima su riječi tvorene. Da bi se tvorenica pravilno analizirala treba utvrditi osnovnu riječ, odnosno tvorbeni uzorak i usporediti je s nizom riječi iste tvorbene vrste. Npr.

a) Riječ *nadlugar* (uzorak: *lugar* → *nadlugar*) može se usporediti s riječima *nadbiskup*, *nadšumar*... Svima je njima zajednički glasovni niz *nad-*.

Kada je riječ o dijelovima tvorenice, Barić i suradnici (1995: 291) navode kako se niz glasova koji dolazi na početku tvorenice zove prefiks ili predmetak (oznaka Z1), a po njemu se takva tvorba zove prefiksalna tvorba (primjer *nadlugar*). Tvorbena analiza pomaže da se dođe do jedinica koje sudjeluju u tvorbi i pomoću kojih se od druge osnove može načiniti riječ istog ili sličnog značenja. Tako se upoznaje tvorbena struktura riječi, odnosno granica između tvorbenih jedinica, tvorbeni šav. Tvorbeni se šav poklapa s morfemskom granicom. Ali svaka morfemska granica nije ujedno i tvorbeni šav. Morfemskih granica u riječi može biti više, a tvorbenih šavova onoliko koliko i tvorbenih granica. Npr. u imenici *plivačica* tri su morfemske granice: između *pliv-* i *-ač-*, između *-ač-* i *-ic-* i između *-ic-* i *-a*, dakle *pliv-ač-ic-a*, a samo je jedna od njih (ona između *-ač-* i *-ic-*) i tvorbena granica odnosno tvorbeni šav, dakle *plivač-ica*. Lijevo i desno od tvorbenog šava nalaze se jedinice koje su morfemski dalje djeljive. U tvorbenoj se analizi prema tome upoznaje djelomična morfemska struktura riječi. Ističu kako su tvorba riječi i analiza riječi dva obrnuta procesa. U tvorbi se polazi od tvorbenih jedinica k riječi kao tvorbenoj strukturi, a u analizi se ide od riječi k tvorbenim jedinicama.

Npr. tvorba: *zid* + *ić* = *zidić* analiza: *zidić* = *zid* + *ić*.

Pri analizi riječi tvorbeno se mogu analizirati samo tvorbene riječi, a to su one riječi čije je značenje motivirano svim njihovim dijelovima. Zato riječi u kojima prepoznamo samo jedan

tvorbena dio (kao *-an* u *glomazan* odnosno *kos(a)-* i *-at* u *kosmat*), pa i dva tvorbena dijela (kao *crn-* i *-ast* u *crnomanjast*) nisu tvorbene nego jednostavne, nedjeljive, netvorbene riječi. Jednostavnim riječima zovu se i one u kojima ne možemo odvojiti ni jedan tvorbeni dio: *dom*, *otac*, *majka*, *ptica*. Što se tiče ranije spomenute tvorbene analize, Barić i suradnici (1995: 292) navode kako je tvorbena analiza usko povezana s preobličivanjem jer se pri preobličivanju tvorbena riječ dovodi u značenjsku vezu s polaznom riječju, a u tvorbenoj se analizi mora vidjeti dio polazne riječi koji je u tvorbenom procesu postao tvorbena osnova. Pri preobličivanju rastavljamo sadržaj tvorenice na dijelove, a u tvorbenoj analizi činimo to s njezinim izrazom, npr.

Tvorenica	Preobličivanje	Tvorbena analiza
<i>laskavac</i>	laskav čovjek	laskav-ac
<i>dokoljenica</i>	čarapa do koljena	do-koljen-ica
<i>minobacač</i>	bacač mina	min-o-bacač

Nadalje, Barić i suradnici (1995: 293) ističu kako se riječ može analizirati i tako da se upozna njezina morfemska struktura. Tada je riječ o morfemskoj analizi. Razlika je između tvorbene i morfemske analize u tome što se tvorbeno mogu analizirati samo tvorenice, dakle izvedenice i složenice, a morfemski se analiziraju i tvorbeno nedjeljive riječi. Tako se npr. riječ *noga* ne može tvorbeno analizirati jer nije tvorenica, ali morfemski može: rastavlja se na *nog-a*, gdje je *nog-* leksički, odnosno korijenski morfem, a *-a* oblični morfem. U tvorenica morfemska analiza djeluje i tamo gdje tvorbena prestaje. U tvorbenoj je analizi *bezosjećajn-* osnova, *-ost* sufiks, a u morfemskoj analizi *bez-* je prefiksalni morfem, *osjeć-* korijenski morfem, *-aj*, *-n* i *-ost* su sufiksadni morfemi, *-Ø* oblični je morfem.

vodogrijač

tvorbena analiza	morfemska analiza
vod-o-grijač	vod-o-grij-ač- Ø

U tvorbenoj je analizi *vod-* osnova, *-o-* spojnik, *grijač* samostalna leksička jedinica, a u morfemskoj analizi *vod-* i *grij-* su korijenski morfemi, *-ač* je sufiksadni morfem, *-o-* je spojni morfem, a *-Ø* je oblični morfem. Za polusloženice Barić i suradnici (1995: 297) navode da su one nepotpune složenice. Obje riječi obavezno čuvaju svoj naglasak (*spomen-ploča*, *uzor-*

majka...). Dijelovi polusloženica povezani su spojnicom, a prvi se dio upotrebljava nesklonjivo (*spomen-ploče, uzor-majke...*). Težak i Babić (1994: 148) također ističu isto kako su polusloženice vrsta nepotpunih složenica u kojoj prvi dio označuje drugi kao atribut, ali se ne sklanja i zadržava svoj naglasak: *Ivan-planina, lovor-vijenac, spomen-ploča, radio-stanica, rak-rana...* Babić (1986: 32) pak navodi da kad se dvije riječi združe u jednu tako da izgube samo neke gramatičke osobine, a svaka zadrži svoj naglasak, a uglavnom i svoje značenje, one se nazivaju polusloženicama i pišu se s crticom među njima da se označi njihova polusloženost: *rak-rana, radio-stanica, spomen-ploča...*

2.3. SLOBODNA I VEZANA OSNOVA

Babić (1986: 23) navodi, kada je riječ o tvorbi riječi, kako ima u tvorbi osnova koje ne dolaze kao osnove samostalnih riječi, nego dolaze samo u tvorbi složenica i u prefiksnoj tvorbi glagola kao dijelovi tvorenice, npr. *aero-, auto-, -log, -fil, -sloniti* u *aerodinamika, aeronavigacija, autoindukcija...* Također ističe da je katkada teško naći granicu između vezane osnove u prvom dijelu i prefiksa pa se u raznim priručnicima neki prvi dijelovi navode kao prefiksi ili kao vezane osnove. Kao kriterij može se uzeti je li prvi dio punoznačna ili pomoćna riječ ili ima takvo značenje. Tako su prvi dijelovi *polu-, vele-*, vezane osnove, a nisu prefiksi, a *protu-* je prefiks jer je alomorf prijedloga *protiv*. Razlika između vezane osnove i sufiksa u drugom dijelu mnogo je jasnija: ako osnova prvog dijela ima spojnik, onda je drugi dio vezana osnova, a nije sufiks. Barić i suradnici (1995: 289–290) pak navode kako je posebna tvorbena osnova koja dolazi samo u složenici (u njezinu prvom ili drugom dijelu) vezani leksički morfem, po nekima i vezana osnova. U vezane leksičke morfeme ubrajaju se glasovni nizovi tipa *auto-, bio-, foto-, makro-, video-, zoo-*. Vezani leksički morfem jest i element *vele-* sa značenjem velik, velikih razmjera, na veliko: *velegrad, veleprodaja, velesajam, veleslalom*. Po mjestu u tvorenici, a prividno i po načinu vezivanja u samostalnu riječ ti su glasovni nizovi bliski prefiksima, odnosno sufiksima, pa su bili tako i označavani: jedni kao prefiksoidi, a drugi kao sufiksoidi. Međutim, navedeni glasovni nizovi ne modificiraju značenje riječi uz koju dolaze, nego je konkretiziraju ako su na početku riječi, odnosno temeljna su riječ tvorenice ako su na kraju riječi. Dolaze, dakle, kao prvi odnosno drugi složenički dio. Od prvoga dijela složenice (kao što je *roman-* u *romanopisac*), odnosno od drugoga dijela složenice (kao što je *ljubitelj* u *knjigoljubitelj*) razlikuju se samo po tome što ne dolaze samostalno iako imaju leksičko značenje. Otuda i naziv vezani leksički morfem.

3. TVORBENI NAČINI

Hudeček i Mihaljević (2019: 147) navode kako su poznati tvorbeni načini prefiksarne tvorbe (prefiksacije), sufiksarne tvorbe (sufiksacije), prefiksarno-sufiksarne tvorbe, slaganja, složeno-sufiksarne tvorbe, srastanja i preobrazbe te tvorbe polusloženica i tvorbe pokrata. Barić i suradnici (1995: 293) pak sažimaju tvorbene načine u izvođenje i slaganje, a međusobno se razlikuju po broju ishodišnih riječi. Ako je tvorenica u tvorbenoj vezi s jednom riječju zove se izvedenica, a takav način tvorbe izvođenje, a ako je u tvorbenoj vezi s dvjema riječima, tvorenica se zove složenica, a takav način tvorbe slaganje. Izvođenje i slaganje dva su osnovna tvorbena načina. Ovisno o tome pomoću kojih se tvorbenih sredstava izražava, ističu kako se tvorbeno značenje tvorenice razlikuje u izvođenju i slaganju nekoliko tvorbenih načina: sufiksarna tvorba, prefiksarna tvorba, prefiksarno-sufiksarna tvorba, odnosno složeno-sufiksarna tvorba ili čisto slaganje, složeno-sufiksarna tvorba, srastanje, tvorba složenih skraćenica i, kao poseban tvorbeni način, preobrazba. Težak i Babić (1994: 142) ističu kako je izvođenje takav način tvorbe u kojoj nova riječ nastaje na osnovi jedne riječi tako da se iza osnove dodaju nove jedinice koje same nisu riječ ni njezina osnova. Težak i Babić postanak riječi objašnjavaju na sljedeći način: „Budući za onoga tko je sretan, kažemo sretnik, odnosno da sretnik znači „sretan čovjek“, postanak te riječi možemo prikazati ovako:

osnova + dodatak > nova riječ

sretn- + *-ik* > *sretnik*

Babić (1986: 24) pak izvođenje prikazuje kao takav način tvorbe u kojoj nova riječ nastaje od osnove jedne riječi, od jedne osnove. Najčešće nova riječ nastaje tako da se iza osnove dodaje tvorbeni formant, npr.

mlad + *ić* → *mladić*

mlad + *ost* → *mladost*

star + *ac* → *starac*

Babić ističe kako se tvorbeni formant koji se dodaje iza osnove jedne riječi naziva *sufiks* ili *dometak*, a takva tvorba *sufiksarna tvorba* ili *sufiksacija*. Nova riječ nastala sufiksacijom naziva se *izvedena riječ*, *izvedenica* ili *derivat*. Težak i Babić (1994: 143) polaze od istog mišljenja kako je sufiks dakle dodatak koji se u tvorbi novih riječi dodaje iza osnove, a sam nije riječ ni njezina osnova. Riječ nastala od osnove i sufiksa zove se *izvedena riječ* ili *izvedenica*, a takav

način tvorbe izvođenje ili sufiksalna tvorba. Babić (1986: 30) pak navodi kako je slaganje takav način tvorbe u kojoj nova riječ nastaje od osnova dviju ili više riječi, od dviju ili više osnova. Tvorenica koja nastaje slaganjem naziva se složena riječ, složenica ili kompozit. Barić i suradnici (1995: 291) za slaganje ističu kako je to takav tvorbeni način kojim od dviju riječi nastaje jedna. Riječi tako nastale zovu se složenice. Iako su u tvorenici vidljivi dijelovi od dviju riječi, ne smije se automatski zaključiti da je to složenica. Mora se posegnuti za preoblikom koja će razotkriti što je bilo polazno u tvorbi: dvije riječi ili jedna, složena riječ. Ako su u tvorbi bile polazne dvije riječi, utvrđuje se da je to složenica, a ako je kao polazna riječ poslužila složenica, govori se o izvedenici. Npr. *vodovod* je složenica jer je u tvorbenoj vezi s dvije riječi: *voda* i *voditi*, a *vodovodni* je izvedenica jer je u tvorbenoj vezi s jednom riječju: *vodovod*. Također, glas koji dolazi između osnova zove se *spojnik* ili *interfiks*. Susrećemo ga u slaganju (primjer *romanopisac*). Prema Barić i suradnicima (1995: 296) može se pri preobličavanju, nadalje, pokazati da su neke imenice motivirane samo jednim svojim dijelom pa, prema tome, na sinkronijskoj razini nisu više složenice. Takve su, na primjer, neke imenice s izrazom *-slikar* u drugome dijelu jer taj glasovni niz u njima nema ono značenje koje ima u složenici *freskoslikar*, tj. glasovni niz *-slikar* nema značenje 'onaj koji slika'. Takve su riječi: *pismoslikar*, 'onaj koji piše natpise na radnjama', *firmopisac*, *soboslikar*, 'onaj koji bojama ukrašuje zidove soba', *ličilac*. Babić (1986: 30) na tragu glasa između osnova navodi kako se dvije osnove najčešće povezuju tako da se prvoj dodaje spojni format *-o*, *-e* ili *-i*, kao što pokazuju navedeni primjeri. Taj se spojni format naziva spojnik. Katkada se riječi stalnijega skupa spoje u složenicu, npr. *blag dan* > *blagdan*, *dan gubiti* > *dangubiti*... Takav način slaganja prema Babiću (1986: 31) naziva se srašćivanje, a riječ tako nastala sraslica. Srašćivanje je rjeđi način tvorbe, a mnoge riječi tako nastale obično su netvorbene. Što se tiče skraćenica u tvorbi riječi, Barić i suradnici (1995: 299) navode kako se složenim skraćenicama (abrevijaturama) zovu riječi koje se tvore na osnovi nekoliko riječi ujedinjavanjem njihovih dijelova:

a) početnih slova: H(rvatski) d(ijalektološki) z(bornik) – HDZ

H(rvatska) d(emokratska) z(ajednica) – HDZ

b) glasovnih skupina: *Na(rodni) ma(gazin)* – *Nama*, *Var(aždinski) teks(tilni)* (*kombinat*) – *Varteks*.

Na taj se način skraćuju višečlani nazivi poduzeća, ustanova, stranaka, klubova... Složene skraćenice nastaju iz praktičnih razloga i često su odraz svog vremena. Dijelovi osnovnih riječi

ulaze u složenu skraćenicu bez obzira na morfološku granicu, pa čak i bez obzira na podjelu na slogove. One u skupini a) čitaju se onako kako su napisane, dakle kao glasovna cjelina: [hazu], [riz]... i zovu se glasovne složene skraćénice. One u skupini b) čitaju se po imenima slova od kojih se sastoje, dakle [Hadeze], [Erha]... i zovu se slovne složene skraćénice. Složene skraćénice nastale po tom slogovnom uzorku sastoje se od početnih slogova ili početnih dijelova osnovnih riječi:

i(ndustrija) na(fte) – INA, Ina

Na(rodni) ma(gazin) – Nama (i Nama)

Barić i suradnici (1995: 300) ističu da su složene skraćénice toga uzorka kombinacija uzorka početnih slova i slogovnog uzorka, npr.: *H(rvatska) in(formativna) a(gencija)*– HINA. Težak i Babić (1994: 151) navode da katkada nova riječ nastaje tako da se duga riječ skрати, npr. *auto*, umjesto *automobil*. Riječi nastale kraćenjem nazivaju se skraćénice. No takav je način tvorbe novih riječi u našem književnom jeziku rijedak. Češće su složene skraćénice. One nastaju od jednoga ili više početnih glasova svake riječi višečlanog naziva:

Vus – Vjesnik u srijedu

Nama– Narodni magazin.

Taj je način, ističu Težak i Babić, ograničen uglavnom na tvorbu vlastitih imenica. Babić (1986: 34) navodi da katkada nova riječ nastaje tako da se duga riječ skрати, npr. *auto*, *kino*, *Tin*, od *automobil*, *kinematograf*, *Augustin*, a riječi nastale skraćivanjem nazivaju se *skraćéne riječi* ili *skraćénice*. Češće su prema Babiću (1986: 35) zamjetne složene skraćénice. One nastaju od jednog ili više početnih glasova, od početnih slogova ili miješanim načinom od riječi višečlanog pojma:

HAZU: > **H**rvatska **A**kademija **Z**nanosti i **U**mjetnosti

U toj je tvorbi tvorbeni samo način, a tvorenice su većinom netvorbene riječi. Ta je tvorba ograničena samo na tvorbu vlastitih imenica. U ovom se dijelu tvorba skraćénica posebno ne prikazuje.

3.1. PREFIKSALNA TVORBA

Hudeček i Mihaljević (2019: 147) ističu kako je prefiksalna tvorba tvorbeni način u kojemu se ispred jedne riječi dodaje prefiks ili tvorbeni predmetak: *neprijatelj, pročitati, potprogram, raščistiti, surečenica*. Istim se mišljenjem vode i Težak i Babić (1994: 149), koji navode kako je poseban način slaganja kad u prvi dio složenice dođu pomoćne gramatičke riječi, tj. riječi koje imaju gramatičku službu da označe odnose među riječima, a to su prijedlozi i niječnica *ne*: *dojahati, nahvatati, nadbiskup, nadjačati, oglodati, odjedriti, podčasnik, podliti, predznak, udrobiti, nebrojen, nemilosrdan, neznanac...*

Prijedlog i niječnica *ne* kao tvorbeni jedinica ispred riječi prema Težaku i Babiću naziva se prefiks (predmetak), a takav način tvorbe prefiksna tvorba. Kao prefiksi dolaze prijedlozi: *bez, do, iz, mimo, na, nad, o, od, po, pod, pred, pri, s, u, uz, za*, niječnica *ne* i prefiksne jedinice koje ne dolaze kao samostalne riječi: *nuz-, ob(a)-, pa-, pra-, pre-, pro-, raz-, su-...* Težak i Babić (1994: 149) ističu kako, zbog toga što su prefiksi u većini samostalne riječi, prefiksnu tvorbu ubrajamo u slaganje, ali u složenicama često imaju sasvim posebna značenja (a ne ona koja imaju u sintaktičkoj upotrebi), npr.

zamirisati – ‘početi mirisati’

nahvatati – ‘dovoljno uhvatiti’

nedjelo – ‘zlo djelo’.

Težak i Babić nadalje izdvajaju kako ima prefikasa koji nisu posebne riječi (*nuz-, ob-, pa-...*), to se prefiksna tvorba izdvaja u posebnu vrstu složene tvorbe. Babić (1986: 33) također ističe kako je poseban način slaganja riječi kad je u prvom dijelu složenice prijedlog ili niječnica *ne* npr. *nadcestar, predstraža, nečovjek, neumoljiv...* Za čistu prefiksnu tvorbu, kaže Babić, karakteristično je da prefiksi dolaze na cijelu riječ i da tvorenica ostaje u istoj kategoriji u kojoj je i osnovna riječ. To značajno obilježje prefiksne tvorbe ne vrijedi za prefiksno-sufiksnu i prefiksno-složenu tvorbu. Barić i suradnici (1995: 291) jednako navode kako se niz glasova koji dolazi na početku tvorenice zove prefiks ili predmetak (oznaka Z1), a po njemu se takva tvorba zove prefiksna tvorba (primjer *nadlugar*). Prefiksna je tvorba prema Bariću i suradnicima tvorbeni način u kojem se tvorbena značenja riječi izražava pomoću prefiksa ili predmetka. Prefiks se od sufiksa ne razlikuje samo svojim položajem u riječi: prefiks se nalazi na početku riječi, a sufiks na kraju. Bitnija je razlika između prefiksa i sufiksa u tome na koji

način oni sudjeluju u tvorbi nove riječi. Osnovna riječ u sufiksnoj tvorbi može biti morfološki različita, a da uz isti sufiks rezultat bude morfološki isti:

stol (imenica) – *stolar* (imenica)

pisati (glagol) – *pisar* (imenica)

S prefiksom, navode Barić i suradnici (1995: 295), nije tako. On modificira samo leksičko značenje osnovne riječi, ali ne potire njezinu morfološku narav: *brat* – *nebrat*, *učenik* – *suučenic*, *čovječan* – *nečovječan*, *predsjednik* – *potpredsjednik*. Isto tako ističu kako pripadnost riječi prefiksnoj tvorbi nije određena prisutnošću prefiksa u njoj, nego smjerovima tvorbe, odnosno tvorbenom vezom. Tako je prema smjeru tvorbe *nečist* prefiksna tvorenica, a *nečistoća* nije.

čist – *čistoća*

nečist – *nečistoća*.

Prema tomu nema tvorbene veze između *čistoća* i *nečistoća*, a sadržaj je imenice *nečistoća* osobina onoga što je nečisto. *Nečistoća* je, dakle, sufiksna tvorenica. Barić i suradnici izdvajaju kako su prefiksi podrijetlom većinom sadašnji i nekadašnji prijedlozi, odnosno čestice *ne* i *ni*. Obje čestice preinačuju pozitivno značenje imenice, pridjeva i priloga u negativno: *sreća* – *nesreća*, *способan* – *nesposoban*, *sretno* – *nesretno*, a značenje upitno-odnosnih zamjenica ne mijenja u neodređeno: *tko* – *netko*, *kakav* – *nekakav*, *koji* – *nekoji*..., a *ni* u niječno: *tko* – *nitko*, *kakav* – *nikakav*, *koji* – *nikoji*. Prefiksi su i sadašnji ili nekadašnji oblici drugih vrsta riječi, npr. *nazovi-* (*nazoviliječnik*, *nazovikritičar*), *nadri-* (*nadriliječnik*, *nadkritičar*), *polu-* (*poluautomat*, *polupismen*). Prefiks je i superlativno *naj-* (*najljepši*, *najpošteniji*). U prefiksnoj tvorbi također prema Barić i suradnicima (1995: 332–333) sudjeluju i mnogi prefiksi stranog podrijetla: *simetrija* – *asimetrija*, *alkoholičar* – *antialkoholičar*, *đakon* – *arhiđakon*, *stimulirati* – *destimulirati*...

Mnogi imaju paralele u prefiksima domaćeg podrijetla: *asimetrija* – *nesimetrija*, *arhiđakon* – *nadđakon*, *kontrarevolucija* – *proturevolucija*, *transkontinentalan* – *prekokontinentalan*... Prefiksnom tvorbom nastaje mnogo manje imenica nego sufiksnom. Znači da su u imeničkoj tvorbi prefiksi kao tvorbeno sredstvo slabije plodni od sufikasa. U prefiksnoj tvorbi imenica sudjeluju prefiksi *među-*, *nad-*, *nadri-*, *nazovi-*, *ne-*, *nuz-*, *pa-*, *po-*, *pod-*, *polu-*, *pra-*, *pred-*, *protu-*, *su-*. Većina tvorbenih uzoraka ujedno je i značenjska skupina. Malo je

značenjskih skupina u kojima je okupljeno više tvorbenih uzoraka. Značenje sporedni dobivaju osnovne imenice u tvorenica s prefiksima *nuz-* i *pa-*. Razlika je među tim tvorenicama u tome što se prefiksom *pa-* značenje sporedni određuju kao nepravi, lažni.

nuz- rješenje – *nuzrješenje*, *zarada* – *nuzzarada*, *zanimanje* – *nuzzanimanje*, *zgrada* – *nuzzgrada*...

s obezvučenim prefiksom: *pretplatnik* – *nuspretplatnik*, *proizvod* – *nusproizvod*, *prostorija* – *nusprostorija*, *troškovi* – *nustroškovi*...

pa- *jeka* – *pajeka*, *kutnjak* – *pakutnjak*, *list* – *palist*, *nožica* – *panožica*, *vjenčić* – *pavjenčić*, *zvuk* – *pazvuk*...

Mihaljević i Ramadanović (2006: 196) prema Babiću navode kako se pojam prefikasa i prefiksacije veoma kasno pojavio u našoj literaturi, a kad se i pojavio, prefiksane su tvorenice smatrane složenicama jer su prefiksi poistovjećivani s prijedlozima. Tako Babić prefiksalsnu tvorbu uvrštava u slaganje i kaže „zbog definicije izvođenja i slaganja i zbog jedinstvenosti ovoga tvorbenoga načina prefiksalsnu ćemo tvorbu smatrati slaganjem, tvorenice prefiksalsne tvorbe složenicama, ali ćemo zbog posebnosti prefiksalsne tvorbe takve tvorenice ubrajati u posebnu vrstu složenica“ (Babić 2002: 48). On navodi da je za čistu prefiksalsnu tvorbu karakteristično da prefiksi dolaze na cijelu riječ i da tvorenica ostaje u istoj kategoriji u kojoj je i osnovna riječ. Ipak Babić uočava bitnu razliku između prefikasa i prijedloga: „Zbog gramatičke posebnosti prijedloga i niječnice, zbog toga što mnogi prefiksi i nisu samostalne riječi (npr. čisti prefiksi kao *pra-*, *pro-*, *nuz-*, *raz-*) i što oni koji jesu često u tvorenici nemaju značenja koje imaju kao samostalne riječi, npr. *omalen*, *nagluh*, *načuti*, *naslušati se*, *popiti*..., smatra se da prefiksalsna tvorba ide u izvođenje, a ne u slaganje.“ (Babić 2002: 48). Nakon takve argumentacije nije jasno zašto je Babić odlučio prefiksalsnu tvorbu ipak uvrstiti u slaganje.

3.2. SUFIKSALNA TVORBA

Hudeček i Mihaljević (2019: 147) navode kako je sufiksalsna tvorba tvorbeni način u kojemu se iza tvorbene osnove dodaje sufiks ili tvorbeni nastavak: *kupac*, *učitelj*, *školski*, *noćni*, *mjestimice*. Također, Barić i suradnici (1995: 291) napominju kako niz glasova koji dolazi na kraju tvorenice, a sam nije ni riječ ni njezina osnova, zove se tvorbeni nastavak ili sufiks, a po njemu se takva tvorba zove sufiksalsna tvorba (primjer *praonica*). U nekim se riječima ne vidi

nikakav sufiks, nema nikakva tvorbenog znaka, a ipak se mogu dovesti u tvorbenu vezu s drugom riječi: propis s propisati, upis s upisati, ulaz s ulaziti... U takvim je slučajevima tvorbeni znak odsutan pa se govori o nultom sufiksu ili sufiksu nula (Ø). Ističu (1995: 294) kako je sufiksalna tvorba tvorbeni način u kojem se tvorbeno značenje izražava tvorbenim nastavkom ili sufiksom. Tvorbeni se nastavak od obličnog nastavka razlikuje po tome što oblični nastavak mijenja oblik iste riječi: *cest-a*, *cest-e*, *cest-i*..., a tvorbenim se nastavkom od jedne riječi dobivaju nove: *cesta* – *cest-ar*, *cest-ica*, *cest-arina*, *cest-ovni*. Osim toga oblični nastavak sudjeluje u ostvarenju sufiksa. Oblični se nastavci zovu nastavci, a tvorbeni se nastavci zovu sufiksi. Obavijest koja se pomoću njih dobiva također je različita. Nastavci su nositelji gramatičkog značenja riječi, a sufiksi su nositelji tvorbenog značenja riječi. Sufiksi postaju nositelji tvorbenog značenja tek u vezi s osnovom. Barić i suradnici navode kako u hrvatskom književnom jeziku najviše novih riječi nastaje od osnove i sufiksa kao tvorbenog sredstva. Sufiksalna je tvorba najplodniji tvorbeni način hrvatskog književnog jezika.

Osnova su, dakle, obilježja sufiksa:

1. u sastavu riječi ima stalno mjesto: završetak riječi
2. nikada ne dolazi kao osnova
3. nikada ne dolazi u samostalnoj upotrebi i prema tome ima značenje samo u vezi s osnovom
4. ne može tvoriti semantičku jezgru riječi, već samo morfološki preinačuje osnovu.

Sufiksi se dijele na imeničke, pridjevske, glagolske i priložne i to zato što su riječi iz kojih se izlučuju prepoznatljive kao imenice, pridjevi, glagoli, prilozi. Svi sufiksi ne sudjeluju jednako u tvorbi novih riječi. S obzirom na stupanj tvorbene aktivnosti sufiksi se dijele na vrlo plodne, slabo plodne i neplodne sufikse. Prema Barić i suradnicima vrlo su plodni oni sufiksi koji pokazuju najviši stupanj tvorbene aktivnosti. Takvi su imenički sufiksi: *-(a)c*, *-ač*, *-ak*, *-čić*, *-ica*, *-ić*, *-ina*, *-ka*, *-ost*, *-telj* i pridjevski sufiksi: *-(a)n*, *-ni*, *-ast*, *-av*, *-ljiv*, *-ov*, *-ev*, *-in*, *-ski*, a od glagolskih *-ati*, *-avati*, *-irati*, *-ivati*, *-ovati*. Slabo su plodni oni sufiksi čiji je stupanj tvorbene aktivnosti nizak, odnosno pomoću kojih nastaje tek pokoja nova riječ. Takvi su imenički sufiksi *-an*, *-eč(a)k*, *-ič(a)k*, *-ešina*, *-et(a)k*, *-urda*... i pridjevski sufiksi *-cat*, *-nat*, *-ji*..., a od glagolskih *-akati*, *-arati*, *-čiti*, *-jeti*. Sufiksalna je tvorba najplodnija u imenica i pridjeva. Sufiksalna se tvorba, ističu Barić i dr. (1995: 305) (sva, ne samo imenička) može prikazati dvojako: abecednim redom sufikasa i prema tvorbenom značenju tvorenice. Oba načina imaju svoje prednosti. Prikazivanjem sufikasa (i prefikasa) prema tvorbenom značenju tvorenice dobivaju

se nizovi tvorbenih uzoraka međusobno povezanih istim tvorbenim značenjem, značenjske skupine ili značenjske kategorije. Težak i Babić (1994: 143) pak navode kako je sufiks dakle dodatak koji se u tvorbi novih riječi dodaje iza osnove, a sam nije riječ ni njezina osnova. Riječ nastala od osnove i sufiksa zove se izvedena riječ ili izvedenica, a takav način tvorbe izvođenje ili sufiksalna tvorba.

Tvorbeno se te riječi mogu rastaviti samo na jedan način:

star-ac mlad-ost put-ić

zub-at prsten-ast frankopan-ski.

Ali je već drukčije s riječima kao što su:

crtáč dlakav iglast

igrač pjegav maslinast.

Njih se može rastaviti na dva načina:

crt-ač dlaka-v igla-st

crt-ač dlak-av igl-ast

igra-č pjega-v maslina-st

igr-ač pjeg-av maslin-ast.

Prema tome će zaključiti da imamo sufikse *-ač*, *-av*, *-ast*, a ne *-č*, *-v*, *-st*. Babić (1986: 24) također ističe kako se tvorbeni formant koji se dodaje iza osnove jedne riječi naziva *sufiks* ili *dometak*, a takva tvorba *sufiksalna tvorba* ili *sufiksacija*. Nova riječ nastala sufiksacijom naziva se *izvedena riječ*, *izvedenica* ili *derivat*. Sufiksalna je tvorba za hrvatski jezik najkarakterističniji način tvorbe jer on prevladava u cijeloj tvorbi.

Ako sufiks ima samo jedno značenje, ako tvori samo jedan značenjski tip, kaže Babić kako je on tada *jednovalentan*, a ako ima više značenja, ako tvori više semantičkih tipova, tada je *polivalentan*. Sufiks odjeljujemo od osnove rastavljanjem dijelova sastavljenih posljednjim tvorbenim činom. Katkada se na taj način može veoma lako utvrditi koji je dio osnova, a koji sufiks, npr.:

kriv-ac, lakom-ac, svet-ac...

ban-ić, crv-ić, brod-ić...

noć-ca, riječ-ca, stvar-ca...

3.3. PREFIKSALNO-SUFIKSALNA TVORBA

Govoreći o prefiksno-sufiksnoj tvorbi, Babić (1986: 34) zamjećuje kako često nova riječ nastaje tako da se uz prefiks istodobno dodaje i sufiks: *bez zemlje > bezemljaš, za peć > zapećak, bez nade > beznadan...* Takav način tvorbe naziva *prefiksno-sufiksnom tvorbom*. Također ističe da za prefiksno-sufiksnu tvorbu vrijedi u načelu isto što je općenito rečeno i za složeno-sufiksnu tvorbu: ako se postanak tvorenice može protumačiti na dva načina: izvedenica od prefigiranog pridjeva i složena prefiksno-sufiksne tvorbe, prednost je dana izvedenici. Kad se tako promatraju ovakve tvorenice, onda se može reći da je prema Babiću (1986: 64) ova tvorba slabo plodna. Valja izdvojiti sufiks *-a(c)* koji sudjeluje u prefiksno-sufiksnoj tvorbi u tipu *pref.+im.+-(a)c*. Tim načinom izvedeno je dvadesetak imenica različita značenja. Takve složene označuju:

čovjeka: *bezbožac, bezvjerac, pomorac...*

životinju: *pokrilac, nazimac, beskrilac...*

stvar: *podgrlac* (jamica pod grlom),

vjetar: *povjetarac, smorac...*

Prefiks se prema Barić i suradnicima (1995: 296) u tvorbi može udružiti sa sufiksom, pa se tada govori o prefiksno-sufiksnoj tvorbi. Prefiksno-sufiksna tvorba onaj je tvorbeni način u kojem istodobno djeluju dva tvorbeni načina: prefiksna i sufiksna tvorba, odnosno tvorbeno se značenje prefiksno-sufiksne tvorenice izražava istodobno i prefiksom i sufiksom *doživotan, podoknica, naprstak, dokoljenica*. Prefiksi prijedložnog podrijetla sudjeluju samo u prefiksno-sufiksnoj tvorbi npr. *bez-* (*bezgrešan, bezvodan...*), *izvan-* (*izvanbračni, izvansudski*), *za-* (*zagorje ...*). Tvorenice prefiksno-sufiksne tvorbe najčešće su u tvorbenoj vezi s prijedložnim izrazom, što se vidi iz njihove preoblike:

doživotan → koji traje do kraja života

dokoljenica → čarapa do koljena

naprstak → navlaka koja se navlači na prst.

U tvorbenom procesu prijedlog postaje prefiks, a osnovi se istodobno dodaje sufiks.

Kada je riječ o prefiksarno-sufiksnoj tvorenici, Barić i suradnici ističu kako prefiksarno-sufiksna tvorenica nije svaka riječ koja sadrži prefiks i sufiks. Važno je što je poslužilo kao polazište u tvorbi: prijedložni izraz ili prefiksna tvorenica. Tako su npr. *neravnopravnost* i *bezosjećajnost* sufiksne tvorenice jer su polazne riječi u njihovoj tvorbi pridjevi *neravnopravan* i *bezosjećajan*. Isto navode Hudeček i Mihaljević (2019: 147) kako je prefiksarno-sufiksna tvorba tvorbeni način u kojemu se tvorbenoj osnovi jedne riječi istodobno dodaju prefiks i sufiks i tako nastaje prefiksarno-sufiksna tvorenica: *pod-vod-ni*, *pri-mor-je*, *pod-lakt-ica*, *pod-nož-je*. Babić (1986: 57) izdvaja kako je prefiksarno-sufiksnom tvorbom izvedeno nekoliko pokrajinskih riječi (*nečešlja*, *neopera*, *nepera*), a standardna je riječ samo *uspomena*.

3.4. SLOŽENO-SUFIKSALNA TVORBA

Hudeček i Mihaljević (2019: 148) ističu kako je složeno-sufiksna tvorba složeni tvorbeni način u kojemu istodobno sudjeluju dva tvorbena načina, slaganje i sufiksacija. Tvorenica nastala složeno-sufiksnom tvorbom naziva se složeno-sufiksna tvorenica, npr. *grl-* + *bol* + *-ja* > *grlobolja*, *miš* + *lov* + *-ka* > *mišolovka*. Babić (1986: 31) pak napominje kako su čiste složenice u hrvatskom jeziku relativno rijetke. Mnogo su češće složenice koje su nastale tako da se pri slaganju istodobno dodaje i sufiks. Takva se tvorba naziva složeno-sufiksna tvorba. Najčešće se pri takvu slaganju dodaje spojnik i sufiks: *čudo*+*tvor-iti*+*-a(c)* > *čudotvorac*. U složeno-sufiksnoj tvorbi veoma su česte složenice sa sufiksom Ø: *rukopis*, *suncokret*... Spojnik *-u-* u složeno-sufiksnoj tvorbi veoma je rijedak. Dolazi samo s nekoliko osnova: *bratučed*, *polumjer*... Rijetke su i složenice složeno-sufiksne tvorbe u kojoj je prvi dio bez spojnika, npr. *crvenperka*, *desetljeće*... Isto tako, Babić (1986: 62) ističe da se mnoge složenice istoga morfološkog sastava mogu protumačiti na dva načina: kao izvedenice od složenih pridjeva i kao složenice složeno-sufiksne tvorbe. U prvu skupinu ubrojene su one tvorenice uz koje postoji složen pridjev kao i u osnovi tvorenice sa *-a(c)*, a preoblika je jednostavna, npr. *dugokljunac* → *dugokljuna ptica*. Mihaljević i Ramadanović (2006: 204) složeno-sufiksnom tvorbom nazivaju onu u kojoj nove riječi nastaju istodobnim djelovanjem dvaju tvorbenih načina: slaganja i sufiksne tvorbe. Istodobnim djelovanjem dvaju tvorbenih

načina: slaganja i sufiksalne tvorbe nastale su složenice kao *Banjolučanin*, *konjovodac*, *padobran* ili *plavook*, *srebroljubiv*. Složenica tako nastala zove se složenica složeno-sufiksalne tvorbe ili sufiksalna složenica. Tvorbeno značenje tvorenica složeno-sufiksalne tvorbe izražava se sufiksom vezanim uz složenu osnovu koja je nastala istodobno s priključivanjem sufiksa. Tako se tvore imeničke i pridjevske složenice: *Novi Zeland – Novozelandanin*, *Babina Greda – Babogredac*.

Barić i suradnici (1986: 298), vođeni istom mišlju, napominju kako sufiksalna složenica također može imati samostalnu riječ u svom drugom dijelu, ali se ona ne nalazi među osnovnim riječima te složenice, nego je svoj izraz dobila u tvorbenom procesu. Znači, nije svaka složenica sa samostalnom imenicom iza spojnika nastala složeno-nesufiksalsnom tvorbom odnosno čistim slaganjem. To ovisi o motivaciji, odnosno o tvorbenoj vezi. Tako je *lakoatletičar* složenica složeno-sufiksalne tvorbe iako fonemski niz *atletičar* postoji i kao samostalna riječ, jer je u tvorbenoj vezi s dvočlanim pojmom *laka atletika*. Većina sufiksalsnih složenica ima u svom drugom dijelu osnovnu s izraženim sufiksom, npr. *-ljubac* u *knjigoljubac*, *-davac* u *naresbodavac*. Osnova s nultim sufiksom u drugom dijelu složenice najčešće je glagolski (*kotlokrp*) ili imenička (*plavook*). Ako je osnova u drugom dijelu složenice glagolska, tada su to složene imenice (*rodoljub*, *vodovod*, *strujomjer*), a ako je imenička, tada imamo složene pridjeve (*ljevoruk*, *kratkonog*, *dugovrat*). Ako je u drugom dijelu složenice osnova s izraženim sufiksom, sufiks određuje kojoj vrsti riječi pripada složenica. Težak i Babić (1986: 147) navode kako se često se pri slaganju dodaje i sufiks:

druga liga > drugoligaš

čudo i tvoriti > čudotvorac

konj i krasti > konjokradica

Način tvorbe u kojem se pri slaganju dodaje i sufiks Težak i Babić nazivaju složeno-sufiksalsnom tvorbom. Spojni samoglasnik *o* dolazi i iza nepčanih suglasnika: *srednjoškolic*, *srednjoškolka*, *srednjoeuropski*...

3.5. SRASTANJE

Hudeček i Mihaljević (2019: 147) ističu kako je srastanje spajanje bez spojnika *-o-* dviju sastavnica od kojih prva može biti ili osnova ili samostalna riječ, a druga je nužno riječ.

Tvorenica nastala srastanjem naziva se sraslica. Pritom je bitno da ti elementi ne moraju biti punoznačni (npr. *u + oči > uoči*) te da ne vrijedi načelo da drugi element određuje vrstu riječi složenice (npr. *u + mjesto > umjesto*). Barić i suradnici (1995: 298–299) navode kako je srastanje takav tvorbeni način pri kojem najmanje dvije osnovne riječi srastaju u tvorenicu. Srastanjem nastaju imenice (*doma zet – domazet, kuće vlasnica – kućevlasnica*), pridjevi (*tako zvani – takozvani*), glagoli (*dan gubiti – dangubiti*), prilozi (*uz brdo – uzbrdo*), prijedlozi (*u oči – uoči*). Tako nastale riječi zovu se sraslice. Za sraslice, navode, bitno je da su po morfološkoj strukturi istovjetne skupovima riječi na osnovi kojih su tvorene. Razlikuju se samo po tome što imaju jedan naglasak i utvrđen poredak: *zlopamtiti: zlo pamtiti i pamtiti zlo, dangubiti: dan gubiti i gubiti dan...* Tafra i Košutar (2009: 97) prema Mihaljević i Ramadanović pak ističu kako je srastanje tvorba u kojoj istodobno sudjeluju barem dvije riječi, koje u istom obliku mogu funkcionirati i kao sintagma, odnosno dijelovi se sraslica mogu napisati i nesastavljeno. Tu treba jasno reći da je kod srastanja dopuštena inverzija, tj. ne zahtijeva se isti poredak sastavnica. Primjerice *kućevlasnica* (inverzija od *vlasnica kuće*), *dangubiti* (inverzija od *gubiti dan*). Slaganje bi prema tome modelu bilo tvorba u kojoj istodobno sudjeluju tri sastavnice, od kojih je prva osnova, druga spojnik *-o-* ili *-Ø-*, a treći samostalna riječ. Prema prvoj predloženoj raščlambi *zimzelen, čuvarkuća, duhankesa* bile bi sraslice jer nemaju spojnik *-o-*, a prema ovome modelu složenice bez spojnika ili sa spojnikom *-Ø-*. Nadalje napominju (2006: 197) kako srastanje ne izlučujemo u poseban rječotvorni tip nego ga ubrajamo u slaganje, koje se može, ovisno o kriteriju, dalje dijeliti na podtipove. Za razdiobu je bitno ima li tvorenica jednu tvorbenu osnovu ili dvije i više. Hrvatski su jezikoslovci dosta raspravljali o tome koje sastavnice grade složenicu i sraslicu i kako ih razgraničiti, odnosno „kako se nazivaju dva elementa složenice“ pa se zaključuje da složenicu grade najmanje tri sastavnice: „prva punoznačna osnova, druga spojnik *-o-*, a treća samostalna riječ“ (isto: 198), dok sraslicu čine dvije sastavnice bez spojnika, „od kojih prva može biti ili osnova ili riječ, a druga je nužno riječ“ (isto: 200).

3.6. PREOBRAZBA ILI KONVERZIJA

Babić (1986: 36) ističe kako je unutrašnjoj tvorbi veoma bliska *preobrazba* (mutacija, konverzija, transfiguracija). Preobrazba je postanak nove riječi prijelazom iz jedne vrste u drugu bez posebnog dodavanja tvorbenih elemenata. Osnova se ne mijenja ni glasovno ni naglasno, samo preuzima morfološke i sintaktičke osobine vrste kojoj je pripala, ali često ne preuzima ni

morfološke osobine. Tako je imenica *Hrvatska* postala od pridjeva izostavljanjem upravne riječi: *hrvatska zemlja* > *Hrvatska*. Barić i suradnici (1995: 300), kada je riječ o preobrazbi, navode da nove riječi nastaju i prijelazom riječi iz jedne vrste riječi u drugu vrstu, pri čemu se mijenjaju gramatička obilježja i sintaktički položaj takve riječi, dok joj glasovni sastav ostaje neizmijenjen. Takav se postanak novih riječi zove *preobrazba* (konverzija). Riječ koja iz jedne vrste riječi prelazi u drugu vrstu osnovna je riječ. Ona pri preobrazbi dobiva, potpuno ili djelomično, gramatička obilježja one vrste riječi u koju ulazi. Upravo to dobivanje novih gramatičkih obilježja tvorbena je sredstvo pri preobrazbi. Preobrazba bilo koje vrste riječi u drugu vrstu riječi zove se po vrsti u koju se preobražava.) Prema Mihaljević i Ramadanović (2006: 205) preobrazba ili konverzija jest tvorba u kojoj nova riječ nastaje prijelazom jedne riječi iz jedne vrste riječi u drugu vrstu riječi. Primjerice *mláda* prid. ž. r. – *mláda* im., *nòvī* prid. m. r. – *Nòvī* im., *hrvātskī* prid. – *hrvātski* pril. Težak i Babić (1994: 151) pak napominju kad jedna riječ bez dodavanja tvorbenih jedinica prelazi iz jedne vrste riječi u drugu, takav se način postanka novih riječi naziva preobrazbom (mutacijom, konverzijom), ali se ne smatra pravom tvorbom jer riječi ne mijenjaju svoj glasovni sustav. Hudeček i Mihaljević (2019: 147) ističu kako preobrazba ili konverzija podrazumijeva tvorbeni način u kojemu nova riječ nastaje prijelazom riječi iz jedne vrste riječi u drugu. Primjerice *mlada* (pridjev ženskoga roda) – *mlada* (imenica), *novi* (pridjev muškoga roda) – *Novi* (imenica – ime), *lijepo* (pridjev srednjega roda) – *lijepo* (prilog).

4. TVORBA IMENICA

Govoreći o tvorbi riječi, Silić i Pranjković (2005: 152) polaze od tvorbe imenica sufiksima i prefiksima: *rad(iti) + nik(Ø) > radnik* i *pred + radnik(Ø) > predradnik*, prefiksima i sufiksima istodobno: *pred + grad(Ø) + j(e) > predgrađe*, slaganjem dviju ili više riječi (odnosno njihovih osnova): *gradnj(a) + cest(e) > cestogradnja*, odnosno slaganjem dvaju ili više oblika riječi s odgovarajućim sufiksima: (*atletičar koji trči*) *dug(e) prug(e) + as(Ø) > dugoprugaš*, srastanjem dvaju oblika riječi: *kuće + pazitelj(Ø) > kućepazitelj* i slaganjem dijelova riječi: *H (hrvatsko) N (narodno) K (kazalište) > HNK*. Nadalje, navode (2005: 152) kako ulogu prefikasa mogu imati i oblici poput *vele-*, *sve-*, *više-*, *auto-*, i sl., pa ih zato nazivamo prefiksoidi (v. par. 549): *vele + učilište > veleučilište*, *sve + učilište > sveučilište*, *više + boj > višeboj* i *auto + cesta > autocesta*. Ulogu pak sufikasa mogu imati i oblici poput *-slov-*, *-znan-*, *-pis-*, i sl., pa ih zato nazivamo sufiksoidi (v. par. 549): *prirod(a) + slov + j(e) > prirodoslovlje*, *zvijezd(a) + znan + stv(o) >*

zvjezdonanstvo i *zemlj(a) + pis + Ø > zemljopis*. Sufiksima se i prefiksima (pa onda i sufiksoidima i prefiksoidima) prema Siliću i Pranjkoviću utvrđuju značenjske skupine imenica: imenice koje znače naseljeno mjesto, imenice koje znače stanovnika naseljenog područja, imenice koje znače djelatnost, imenice koje znače djelatnika, imenice koje znače stanje, imenice koje znače trpitelja stanja, imenice koje znače mjesto, imenice koje znače sredstvo, imenice koje znače umanjenost, imenice koje znače uvećanost, imenice koje znače muški spol i imenice koje znače ženski spol. Težak i Babić (1994: 152) pak navode da se imenice tvore sufiksalsnom, prefiksalsnom i složenom tvorbom. Najznačajnija je među njima sufiksalsna tvorba jer najveći broj novih imenica nastaje upravo na taj način. Tvorba imenica može se prikazati na različite načine, ali ih je u općem pregledu najbolje prikazati prema njihovom značenju. Imenice za oznaku vršitelja radnje tvore se s nekoliko sufikasa, a prikazuju se preoblikom kojom ujedno opisujemo njihovo značenje.

-(a)c: *kosac* – čovjek koji kosi

-ač: *brijač* – čovjek koji brije

-ar: *čuvar* – čovjek koji čuva

-ič: *branič* – čovjek koji brani

-lac: *drijemalac* – čovjek koji drijema

-telj: *graditelj* – čovjek koji gradi

Hudeček i Mihaljević (2019: 150–151) navode da se imenice tvore svim tvorbenim načinima, a najplodniji je tvorbeni način imenica sufiksalsna tvorba. Dalje navode da one imenice nastale sufiksalsnom tvorbom najčešće označuju vršitelja radnje (*čitatelj*), vršiteljicu radnje (*čitateljica*), nositelja osobine (*radoznalac*), nositeljicu osobine (*radoznalka*), pripadnika, pristašu, sljedbenika ili simpatizera čega (*hajdukovac*), stanovnika (*Zagrepčanin*), stanovnicu (*Zagrepčanka*), zatvorene prostore (*igraonica*), otvorene prostore (*igralište*), osobinu ili svojstvo (*dobrota*), radnju (*čitanje*), maloću (*ručica*), veličinu (*nosina*), skup (*čitateljstvo*), predmet (*računalo*) itd. Posebna su vrsta tvorbenih jedinica koje dolaze ispred osnove prefiksoidi. Prefiksoidi su npr. *audio-*, *bio-*, *eko-*, *foto-*, *hidro-*, *info-*, *video-*. Prefiksoidi su u pravilu stranoga (najčešće latinskog ili grčkog) podrijetla i ne stoje samostalno, nego s imenicom tvore novu riječ (iznimka je npr. *video* koji je i samostalna imenica). Rijetki su prefiksoidi koji ne završavaju na *-o*, npr. *kiber* (*kiberpad*, *kiberprostor*) i *super* (*superzvijezda*,

superračunalo). Postoji i nekoliko domaćih prefiksoida, npr. *polu-* (*polubrat, poluvrijeme*), *vele-* (*veleprodaja, velesajam*). Prefiksoidi se uvijek pišu sastavljeno s imenicom: *audiosnimka, bioproizvodnja, ekouzgoj, fotoaparata, hidrocentrala, infolinija, videouradak*. Prema Barić i suradnicima (1995: 304) mocijskom tvorbom zove se tvorba imenica jednoga roda od imenice drugoga roda s razlikom u spolu. Javlja se u kategoriji imenica za oznaku osoba i životinja. Češće se od imenica muškog roda tvori imenica ženskog roda, npr. *direktor – direktorica, lav – lavica, zubar – zubarica*, nego obrnuto, npr. *lisica – lisac, patka – patak, tetka – tetak*. Među takvim imenicama postoji mocijski odnos, one su jedna drugoj mocijski parnjak, čineći mocijski par. Otuda se takve imenice ponekad zovu parne imenice. Mocijski odnos postoji i među netvorbenim imenicama značenjski suprotstavljanim po spolu, npr. *pijetao – kokoš, konj – kobila*. To su leksički mocijski parnjaci. Mocijskom tvorbom nastaje tvorbeni mocijski parnjak. Govori se o ženskom i muškom mocijskom parnjaku. U tvorbi ženskog mocijskog parnjaka sudjeluju ovi sufixi: *-a, -ica, -ka, -inja, -kinja*. U tvorbi muškog mocijskog parnjaka sudjeluju ovi sufixi: *-(a)c, i -(a)k*, rjeđe *-an*.

5. TVORBA PRIDJEVA

Kada je riječ o tvorbi pridjeva, Silić i Pranjković (2005: 173) navode kako se pridjevi tvore sufixsima, prefiksima i sufixsima istodobno te spajanjem dviju ili više osnova. Razvidne su različite tvorbe pridjeva od kojih Silić i Pranjković izdvajaju sufixsalnu tvorbu pridjeva.

Sufiksi su kojima se tvore pridjevi:

1. *-ačak(Ø)* (*slab(Ø) + ačak (Ø) > slabačak*),
2. *-ać(i)* (*jes(ti) / jed(ti) + ać(i) > jedaći*),
3. *-ahan(Ø)* (*lag(anØ) / lag- + ahan(Ø) > lagahan*),
4. *-an (Ø)* (*moć(Ø) + an (Ø) > moćan*),
5. *-an(i)* (*koplj(e) + an(i) > kopljani*).

Isto tako, pridjevi su tvoreni i prefiksalsnom tvorbom. Prema Siliću i Pranjkoviću (2005: 176) pridjevi se tvore ovim prefiksalsnim morfemima: *na-* (*na + gluh(Ø) > nagluh*, *o-* (*o + velik(Ø) > ovelik*, *po-* (*po+velik(Ø) > povelik*, *pri-* (*pri+glup(Ø) > priglup*, *pro-* (*pro + sijed(Ø) > prosijed* i *pre-* (*pre+strog(Ø) > prestrog*). Od njih su jedni deminutivni (umanjenički), a drugi

augmentativni (uvećanički). Deminutivni su *na-* (*nagluh*), *o-* (*ovelik*), *pri-* (*priglup*) i *pro-* (*prosijed*), a augmentativni *pre-* (*prestrog*). Niječna se čestica *ne-* može smatrati također prefiksom: *ne-* (*ne+važan(Ø)*) > nevažan. Također, Barić i suradnici (1995: 368) navode da se uz opisne pridjeve dolazi nekoliko prefikasa: *na-*, *ne-*, *o-*, *po-*, *pra-*, *pre-*, *pred-*, *pri-*, *pro-*, *su-*. Njima se tvore pridjevi s posebnim opisnim značenjem, a mogu se razvrstati u nekoliko značenjskih skupina. Hudeček i Mihaljević (2019: 157) napominju da u prefiksnoj tvorbi pridjeva sudjeluju opisni i odnosni pridjevi, pa i pridjevi tako tvoreni zadržavaju to značenje osnovnog pridjeva. Oni pridjevi nastali sufiksalsnom tvorbom najčešće imaju opće opisno (*kišan*, *oblačan*, *sunčan*) ili opće odnosno značenje (*kišni*, *sunčani*, *zagrebački*). Opisne pridjevne tvorenice mogu imati i ova značenja: sličnost čemu (*bačvast*), opskrbljenost čime (*pjegav*), mogućnost (*prenosiv*), mala količina čega (*plavkast*), sklonost kojoj radnji (*radišan*). Pridjevi se prema Siliću i Pranjkoviću (2005: 176) mogu tvoriti istodobno prefiksima i sufiksima. Takva se tvorba naziva prefiksalsno-sufiksalsna tvorba. Usp.: *bez + nad(a) + an(Ø)* > *beznadan*. Prefiks *bez-* doživljava promjene zbog početnog suglasnika osnove kojoj je pridodan: *bez + kraj(Ø) + an(Ø)* > *bes + kraj(Ø) + an(Ø)* > *beskrajan*. Isto Barić i suradnici (1995: 369) napominju kako su prefiksalsno-sufiksalsni pridjevi u tvorbenoj vezi s prijedložnim izrazom: *bez ideje – bezidejan*, *na silu – nasilan*, *pod vodom – podvodan*, *pred izborima – predizboran*, *protiv ustava – protuustavan...* U toj su tvorbi najčešći sufiksi *-a(n)*, zatim *-ni* i *-ski*, pa su zbog toga većina pridjeva prefiksalsne tvorbe opisni pridjevi s općim opisnim značenjem ili odnosni pridjevi. Uz prefiksalsnu, sufiksalsnu i prefiksalsno-sufiksalsnu tvorbu, pridjevi se mogu tvoriti i od dviju ili više osnova. Takvu tvorbu Silić i Pranjković (2005: 177) nazivaju složeničkom tvorbom. Pri udruživanju osnova u pridjevu složenicu svaka osnova može zadržati svoje temeljno značenje, ali se mogu i stopiti u jedno značenje. Na prvi se način (kad svaka osnova zadržava svoje temeljno značenje) tvore pridjevi tako da se povežu spojnim morfemom (spojnikom) *-o-* i crticom: *crven(Ø) + o + bijel(Ø)* > *crveno-bijel*, a na drugi (kad se značenja osnova stapaju u jedno značenje) – tako da se povežu spojnim morfemom (spojnikom) *-o-* i bez crtice: *znanstven(Ø) + o + istraživačk(i)* > *znanstvenoistraživački*, *književn(i) + teorijsk(i)* > *književnoteorijski* i sl. Kako vidimo u prvome slučaju svaka osnova ima svoj naglasak, a u drugome imaju jedan (zajednički). Zbog toga prve pridjevne složenice možemo nazvati dvopojmovne ili višepojmovne (jer može biti više osnova udruženo u takvu pridjevu složenicu – usp. *sociološko-psihološko-filozofski* (problemi)), a druge jednopojmovne. (U takvim se složenicama pojavljuju silazni naglasci i na unutarnjim slogovima: *desetomjesečni* i *imovinskopravni*.) Težak i Babić (1986: 176) pak iznose osnovnu podjelu pridjeva na opisne i odnosne, prema kojoj se može prikazati i tvorba pridjeva. Neki su

tvorbeni načini zajednički, ali su većinom posebni. Osobito se to očituje u sufiksaloj tvorbi jer se jedni sufiksi upotrebljavaju za tvorbu odnosnih pridjeva (-ov, -ev, -in, -ski, -ni, -ji, -nji, -aći), a drugi za tvorbu opisnih: -(a)n, -en, -ljiv, -ast, -av, -it, -at, -(a)k. Barić i suradnici (1995: 371) navode da su pridjevske složenice sufiksaloj tvorbe, u tvorbenoj vezi, kao i imeničke složenice sufiksaloj tvorbe, s dvočlanim i značenjski nedjeljivim pojmom: *visoki napon – visokonaponski, Južna Amerika – južnoamerički...* ili s dvjema riječima u određenom sintaktičkom odnosu: *brzih nogu – brzonog, prošle godine – prošlogodišnji...* Te se pridjevske složenice dijele u dvije skupine:

a) pridjevske složenice sa sufiksom -Ø-

b) pridjevske složenice s drugim sufiksima.

Težak i Babić (1994: 176) ističu kako se pridjevi s općim opisnim značenjem tvore najčešće sufiksima -(a)n, -an i -en. Pridjevi njima izvedeni dobivaju različita opisna značenja prema značenju osnovne riječi. Prema Hudeček i Mihaljević (2019: 156), pridjevi se tvore sufiksaloj tvorbu, prefiksaloj tvorbu, slaganjem, prefiksalo-sufiksaloj tvorbu, složeno-sufiksaloj tvorbu, srastanjem, tvorbu polusloženica i tvorbu pokrata, a najplodniji je tvorbeni način sufiksaloj tvorba. Babić (1986: 335) pak navodi kako se pridjevi tvore na više različitih načina: sufiksaloj, prefiksaloj, sufiksaloj-prefiksaloj, složeno-prefiksaloj tvorbu i slaganjem. Pojedini načini imaju više raznovrsnih tvorbenih elemenata i obrazaca tako da je tvorba pridjeva veoma složena. Kao i u imenica, tako je i u pridjeva sufiksaloj tvorba najznačajnija. Hudeček i Mihaljević (2019: 158) ističu da se pridjevi izvedeni od dviju osnova pišu, ovisno o svojem značenju, sa spojnicom i bez nje. Pridjevi izvedeni od skupina koje označuju jedan pojam pišu se bez spojnice, npr. *znanstvenofantastični* (od *znanstvena fantastika*), *povijesnojezični* (od *povijest jezika*), *književnoumjetnički* (od *književna umjetnost*). Pridjevi izvedeni od dviju imenica koje označuju dva pojma pišu se kao polusloženica, dakle sa spojnicom, npr. *prirodoslovno-matematički* (od *prirodoslovlje i matematika*), *znanstveno-popularni* (od *znanstveni i popularni*).

6. TVORBA GLAGOLA

U tvorbi glagola, napominju Težak i Babić (1994: 190), osnovna su dva načina tvorbe: sufiksaloj i prefiksaloj tvorba. U sufiksaloj tvorbi sudjeluje šezdesetak sufikasa, ali je plodnijih samo dvadesetak. Njima se glagoli tvore od imeničkih, pridjevskih, uskliknih i

glagolskih osnova, a od ostalih samo iznimno. Kategorija je osnove važna za značenje izvedenog glagola pa je pregled načinjen prema vrstama osnovne riječi.

Silić i Pranjković (2005: 146) izdvajaju kako se glagoli tvore samo prefiksima i samo sufiksima te zajedno prefiksima i sufiksima. Prva se tvorba glagola zove prefiksalna tvorba glagola, druga sufiksalna tvorba glagola, a treća prefiksarno-sufiksna tvorba glagola. Prema Hudeček i Mihaljević (2019: 162) glagoli se tvore prefiksarnom i sufiksarnom tvorbom, a samo iznimno prefiksarno-sufiksarnom tvorbom, npr. *posvojiti*, *prisvojiti*. Babić (1986: 447) pak navodi da su u tvorbi glagola osnovna dva načina: sufiksna i prefiksna tvorba, slabo je plodna prefiksarno-sufiksna tvorba, slaganje u tvorbi glagola veoma je rijetko, a tako i sama unutarnja tvorba. Sufiksna se tvorba prikazuje u posebnim poglavljima prema vrstama riječi od kojih se glagoli tvore, zbog mnogih zajedničkih značajki tako dobivenih tvorenica, a sufiksarnom se tvorbom glagoli tvore od imeničkih, pridjevnih, uskličnih i glagolskih osnova, od ostalih samo iznimno. Prema Siliću i Pranjkoviću (2005: 146–147) glagoli se tvore najčešće prefiksima (predmecima). To su *do-*, *iz-*, *mimo-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pred-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *su-*, *u-*, i *uz*. Prefiksi *iz-*, *nad-*, *ob-*, *od-*, *pod-*, *pred-*, *raz-*, *s-*, i *uz-* u susretu s glasovima kojima se, u skladu s njihovim artikulacijsko-akustičkim svojstvima, moraju prilagoditi, dobivaju alternirane oblike. Tako se *iz-* ostvaruje kao *iz-* (*izbaciti*), kao *iž-* (*iždikati*), kao *is-* (*isplatiti*), kao *iš-* (*iščistiti*) i kao *i-* (*iživjeti*); *nad-* kao *nad-* (*nadvisiti*) i kao *nat-* (*natkriti*); *ob-* kao *ob-* (*obložiti*) i kao *op-* (*optužiti*); *od-* kao *od-* (*odbaciti*), kao *ot-* (*otпустiti*) i kao *o-* (*odijeliti*); *pod-* kao *pod-* (*podmetnuti*) i kao *pot-* (*potpisati*); *pred-* kao *pred-* (*predvidjeti*) i kao *pret-* (*prethoditi*); *raz-* kao *raz-* (*razgraditi*), kao *raž-* (*ražđipati se*), kao *ras-* (*rastopiti*) kao *raš-* (*raščetvoriti*) i kao *ra-* (*razidati*); *s-* kao *s-* (*skupiti*), kao *z-* (*združiti*), kao *ž-* (*ždipiti*) i kao *š-* (*šćepati*); *uz-* kao *uz-* (*uzbuditi se*), kao *už-* (*uždilitati se*), kao *us-* (*uspjeti se*), kao *uš-* (*ušćuvati*) i kao *u-* (*uživjeti se*). Između prefikasa *iz-*, *raz-*, *s-*, i *uz-* i glagola umeće se ponekad *a*. Razlog su za to najčešće artikulacijsko-akustička svojstva glasova s kojima glagoli kojima se domeću počinju: *iza-* (*izaslati*), *raza-* (*razastrti*) i *sa-* (*sašiti*). No to se znade dogoditi i kad takvih (artikulacijsko-akustičkih) zapreka nema: *iza-* (*izabrati*), *raza-* (*razabrati*) i *uza-* (*uzavreti*). To je razlog zašto se u takvim slučajevima ponekad pojavljuju dvojaki oblici: *iz-* (*izbrati*) i *iza-* (*izabrati*), *raz-* (*razgnati*) i *raza-* (*razagnati*), *uz-* (*uzvreti*) i *uza-* (*uzavreti*) (Silić, Pranjković 2005: 147). Tako se ponekad to *a* umeće i između prefikasa *ob-*, *od-* i *pod-*: *ob-* (*opstati*) i *oba-* (*obastati*), *od-* (*odbrati*) i *oda-* (*odabrati*), *pod-* (*potpeti*) i *poda-* (*podapeti*). Babić (1986: 477) isto tako napominje da je prefiksna tvorba najčešći tvorbeni način u glagola. Tim je načinom tvoreno preko polovice svih glagola. Iz naravi same prefiksne tvorbe

jasno proizlazi da se prefiksalsnom tvorbom glagoli tvore od glagola. Prefiksalsni se glagoli tvore ovim prefiksima:

de- na- od-

dis- nad- pa-

do- naj- po-

iz- o- pod-

mimo- ob- pre- ...

Babić (1986: 478–479) ističe kako su slabo plodni *de-*, *dis-*, *pred-*, *re-* i *su-*, neplodni su *mimo-*, *naj-*, *pa-*, *protu-*, *suprot-*, a ostali su veoma plodni. Osnova je najčešće glagol koji se samostalno upotrebljava. Dalje navodi kako vezana osnova s jednim prefiksom ne može postojati jer se tada ne može uspostaviti tvorbena veza. Netvorbeni su i glagoli koji doduše počinju glasovnim slijedom kao i koji prefiks i koji imaju osnovu kao i drugi glagoli ako nemaju semantičke veze s njima kao što su glagoli *iščeknuti*, *skrasiti se*. Kao osnova u prefiksalsnoj tvorbi dolaze najčešće nesvršeni neprefigirani glagoli, a rjeđe svršeni i dvovidni. Glagoli tvoreni prefiksalsnom tvorbom u pravilu su svršeni: svršeni glagol u prefiksaciji ostaje svršen, nesvršeni glagol postaje svršen. Prefiks najčešće modificira značenje osnovnog glagola. Prefiksalsnom tvorbom tvore se i svršeni glagoli od svršenih jer svršeni tako dobiva posebna značenja. *baciti* < *dobaciti*, *izbaciti*, *nabaciti*...

Silić i Pranjković (2005: 147) donose popis i značenja prefikasa glagola. Glagolski prefiksi dolaze i znače:

1. Prefiks *do-*. Uz finitivno (*doraditi – dorađivati – podorađivati*), totivno (*dostaviti*) i durativno (*dorađivati, dostavljati*) ima i dopunska značenja *približiti se / približavati se čemu* (*doći – dolaziti, dostići – dostizati*) i *dovesti / dovoditi do čega* (*dovesti – dovoditi, dogurati – doguravati*).
2. Prefiks *iz-*. Uz distributivno (*ispodjeljavati*), totivno (*izliječiti – poizlječavati*) i durativno (*izdjeljivati, izlječivati*) ima i dopunsko značenje *izići / izlaziti iz čega* i *izvaditi / vaditi iz čega* (*izići – izlaziti, izvući – izvlačiti*).
3. Prefiks *mimo-*. Prefiks *mimo-* znači ići u suprotnome smjeru (*mimoići se – mimoilaziti se*).

4. Prefiks *na-*. Uz sativno (*najesti se – najedati se – ponajedati se*), totivno (*napisati – poispisivati*) i durativno (*nagrađivati*) ima i dopunska značenja staviti / stavljati predmet na predmet (*nalijepiti – naljepljivati, nadograđivati*) i sresti se / sretati se s čime / s kime (*naići – nailaziti – naletjeti – nalijetati*).

5. Prefiks *nad-*. Uz majorativno (*nadmudriti – nadmudrivati*) i durativno (*nadmudrivati*) ima i dopunsko značenje činiti / činiti što iznad čega (*natpisati – natpisivati, nadgraditi – nadgrađivati*).

6. Prefiks *o-* uz totivno (*očistiti*) i durativno (*očišćavati*) ima i dopunsko značenje učiniti / činiti što oko čega (*ograditi – ograđivati, okružiti – okruživati, omeđiti – omeđivati*).

7. Prefiks *ob-*. Uz totivno (*optužiti*) i durativno (*optuživati*) ima i dopunsko značenje (kao prefiks *o-*) učiniti / čini što oko čega (*opkoliti – opkoljavati, obzidati – obziđivati, obrubiti – obrubljavati, obrezati – obrezivati, opšiti – opšivati*).

8. Prefiks *od-*. Uz totivno (*odgovoriti*) i durativno (*odgovarati*) ima i dopunsko značenje odvojiti / odvajati što od čega (*odbiti – odbijati, odrubiti – odrubljavati, otpisati – otpisivati, odvezati – odvezivati, odsjeći – odsijecati*).

9. Prefiks *po-*. Uz distributivno (*popisati – popisivati*), deminutivno (*poigrati se – poigravati se*) i totivno (*pospremiti*) ima i dopunsko značenje učiniti / činiti što po čemu (*posuti – posipati, pošljunčiti – pošljunčavati, popločiti – popločavati*).

10. Prefiks *pod-*. Uz totivno (*potkupiti*) ima i dopunsko značenje učiniti / činiti što ispod čega (*podložiti – podlagati, podmetnuti – podmetati, potkopati – potkopavati, potpisati – potpisivati*) i učiniti / činiti što manjim od čega (*potplatiti – potplaćivati*).

11. Prefiks *pre-*. Uz majorativno (*presoliti – presoljavati, prejesti se – prejedati se*), totivno (*pregledati*) i durativno (*pregledati*) ima i dopunska značenja učiniti / činiti što preko čega (*prenijeti – prenositi, prebaciti – prebacivati, preletjeti – prelijetati, preskočiti – preskakati*), promijeniti / mijenjati mjesto (*preseliti – preseljavati, pretočiti – pretakati, premjestiti – premještati*) i učiniti što drukčijim (*preraditi – preradivati, pretvoriti – pretvarati, preurediti – preuređivati*).

12. Prefiks *pred-*. Uz totivno (*predosjetiti*) i durativno (*predosjećati*) ima i dopunsko značenje staviti / stavljati što ispred čega i učiniti / činiti što prije čega (*predmetnuti – predmetati, predbilježiti – predbilježavati, predvidjeti – predviđati*).

13. Prefiks *pri-*. Uz deminutivno (*primiriti se – primirivati se*), totivno (*priopćiti*) i durativno (*priopćavati*) ima i dopunska značenja dodati / dodavati što čemu (*pridodati – pridodavati, prilijepiti – priljepljivati, pridružiti – pridruživati, privezati – privezivati*) i približiti / približavati što čemu (*primaknuti – primicati, pristupiti – pristupati*).

14. Prefiks *pro-*. Uz inkoativno (*progovoriti – progovarati, proraditi – proradivati*), deminutivno (*prošetati – prošetavati, prodrmati – prodrnavati*), totivno (*prožvakati, propisati*) i durativno (*prožvakati, propisivati*) ima i dopunska značenja učiniti / činiti što kroza što (*proći – prolaziti, probosti – probadati, prokopati – prokopavati, provući – provlačiti*) i učiniti / činiti što drukčijim no što jest (*produžiti – produžavati, proširiti – proširivati, prorijediti – prorjeđivati, promekšati – promekšavati*) (Silić i Pranjković 2005: 148).

15. Prefiks *raz-*. Uz intenzivno (*razljutiti se – razljućivati se*), totivno (*razglasiti*) i durativno (*razglašavati*) ima i dopunska značenja učiniti / činiti od čega dva ili više dijelova *razdijeliti – razdjeljivati, razdvojiti – razdvajati, razbacati – razbacivati, razbiti – razbijati, rastaviti – rastavlјati, razrezati – razrezivati, rastvoriti – rastvarati* i učiniti / činiti što drukčijim (*razvjenčati (se) – razvjenčavati (se), razjunačiti se – razjunačivati se*).

16. Prefiks *s(a)-*. Uz totivno (*svršiti*) i durativno (*svršavati*) ima i dopunska značenja spojiti / spajati dijelove u cjelinu (*skupiti – skupljati, spojiti – spajati, sjediniti – sjedinjavati, sabrati – sabirati, sastaviti – sastavljati, združiti – združivati*) i skinuti / skidati što s čega (*skinuti – skidati, zbaciti – zbacivati, svući – svlačiti, sprati – spirati, stovariti – stovarivati, stresti – stresati*).

17. Prefiks *su-* ima značenja sudjelovati / biti zajedno (*sudjelovati, sufinancirati, suosjećati, suosnovati – suosnivati*) i stati / stajati jedno drugomu nasuprot (*sučeliti se – sučeljavati se, sukobiti se – sukobljavati se, susresti se – susretati se*).

18. Prefiks *u-*. Uz totivno (*ukrasti*) i durativno (*umivati se*) ima dopunska značenja staviti / stavljati što u što (*ubaciti – ubacivati, umetnuti – umetati, unijeti – unositi, uliti – ulijevati, uložiti – ulagati, ugraditi – ugrađivati*), ući / ulaziti u što (*ući – ulaziti, uletjeti – ulijetati, uroniti – uranjati, uskočiti – uskakati, uploviti – uplovljavati*), odvojiti / odvajati što od čega (*ukloniti – uklanjati, umaknuti – umicati*) i uključiti / uključivati što u što (*uključiti – uključivati, ulančati – ulančavati, upregnuti – uprezati*).

19. Prefiks *uz-*. Uz intenzivno (*uzbuditi se*), inkonativno (*uzletjeti*), totivno (*uzdignuti*) i durativno (*uzdizati*) ima i dopunsko značenje uzići / uzlaziti odozdo prema gore (*uzaći – uzlaziti, uspeti se – uspinjati se, uzdići – uzdizati, uzjahati – uzjahivati*).

20. Prefiks *za-*. Uz inkoativno (*zapjevati*), totivno (*završiti*) i durativno (*završavati*) ima i dopunska značenja staviti / stavljati što iza čega (*zabaciti / zabacivati*), zaći – zalaziti, učiniti / činiti što novim i postati / postajati novim (*zamomčiti se – zamomčivati se, zaručiti se – zaručivati se*).

21. Prefiks *obez-* imaju glagoli koji znače oduzeti / oduzimati čemu što. Svojim su oblikom svršeni i nesvršeni, pa pripadaju glagolima s totivnim i durativnim značenjem (*obespraviti – obespravljivati, obezvrijediti – obezvređivati, obeshrabriti – obeshrabrivati*. Pravopisom su dopušteni i oblici tipa *obezvrijeđivati*.)

Barić i suradnici (1995: 380–381) navode isto tako pojedinačne prefikse i značenja glagola.

1. *do-*

Taj predmetak daje tvorenicama većinom finitivno značenje s nekim specifičnostima:

a. doći, doprijeti do određenog mjesta ili vremenskog roka:

dobježati, dogurati, dokrasti se, dovući se, doživjeti;

b. dovesti nešto do određenog mjesta:

dobaciti, dognati, dotjerati, dovesti;

c. dostići neki drugi cilj:

dograditi, dohraniti, dokositi, doplesti, doreći.

Kako se glagoli tvore prefiksima, glagoli se tvore prema Siliću i Pranjkoviću (2005: 150) i sufiksima -Ø- (*bos - Ø - ti < bod - Ø - ti*), -a- (*čit-a-ti*), -i- (*misl-i-ti*), -je- (*vid-je-ti*), -nu- (*met-nu-ti*), -ova- (*bol-ova-ti*), -eva- (*bič-eva-ti*) i -iva- (*dar-iva-ti*). S takvim sufiksima glagoli mogu biti i svršeni i nesvršeni. Svršeni su često praćeni prefiksima: *bos- Ø-ti (bod- Ø-ti), pro-bos- Ø-ti, čit-a-ti - pro - čit - a - ti, misl-i-ti - po-misl-i-ti, živ-je-ti - do-živ-je-ti, to-nu-ti - po-to-nu-ti*. Nesvršeni se glagoli tvore i sufiksom -i-. To su glagoli prve vrste: *do-ves-Ø-ti (< do-ved-Ø-ti) > do-vod-i-ti, do-nije-Ø-ti > do-nos-i-ti*. Jedini su sufiksi koji, jedan nasuprot drugomu, mijenjaju značenje glagola sufiksi -i- i -je-. Sufiksom se -i- tvore glagoli koji znače *činiti /*

učiniti (značenjem osnove od koje se tvore), a sufiksom *-je-* glagoli koji znače *postajati / postati* (značenjem osnove od koje se tvore): *slab-i-ti* znači činiti slabim, a *slab-je-ti* postajati slabim. Glagoli se jednako tako mogu tvoriti od imenica, pridjeva, brojeva, zamjenica i priloga:

a) od imenica - sufiksima *-a-*, *-i-*, *-ova-*, *-eva-* i *-iva-*: *hrđ(a)-a-ti* > *hrđ-a-ti*, *zlat(o)-i-ti* > *zlat-i-ti*, *tug(a)-ova-ti* > *tug-ova-ti*, *bič(Ø)-eva-ti* > *bič-eva-ti* i *dar (Ø)-iva-ti* > *dar-iva-ti*;

b) od pridjeva – sufiksima *-(j)a -*, *-i-*, *-je-* i *-ova-*: *jak(Ø)-ja-ti* > *jač-a-ti*, *bijel(Ø)-i-ti* > *bijel(Ø)-i-ti* > *bijel-i-ti*, *bijel(Ø)-je-ti* > *bijel-je-ti* i *lud(Ø)-ova-ti* > *lud-ova-ti*;

c) od brojeva – sufiksima *-i-*, *-a-*, i *-iva-*: *dvoj(e)-i-ti* > *dvoj-i-ti*, *devet-a-ti* > *devet-a-ti* i *četver(o)* > *u-četver-iva-ti*;

d) od zamjenica – sufiksom *-i-*: *svoj(Ø)* > *po-svoj-i-ti*;

e) od priloga – sufiksom *-ova-*: *nazad* > *nazad-ova-ti*.

Često su takvi sufiksi praćeni prefiksima (pa se takva tvorba zove prefiksarno-sufiksarnom tvorbom): *ob-jasn-i-ti*, *pred-oč-i-ti*, *za-ust-i-ti* i već navedeni *u-četver-iva-ti*. Od zamjenica se *ti*, *vi* i *mi* glagoli tvore sufiksom *-a-* i umetkom (interfiksom) *-k-*: *ti* > *ti-k-a-ti*, *mi* > *mi-k-a-ti* i *vi* > *vi-k-a-ti*. Tako se tvori glagol i od zamjenice *ja* - obično uz opetovno *japaja*: *japaja-k-a-ti*. Glagoli se prema Siliću i Pranjkoviću (2005: 151) tvore i od onomatopejskih riječi – najčešće sufiksom *-a-*: *srk-a-ti*, *muk-a-ti*, *kuk-a-ti*, *šušk-a-ti*, *kokodak-a-ti*. Mogući su, dakako, glagoli i od drugih riječi jer nema riječi ili dijelova riječi od kojih se ne može napraviti glagol.

Tvorba glagola prema Barić i suradnicima (1995: 372) ide i korak dalje pa su tako razvidne tvorbe glagola poput:

1. OD GLAGOLA

Dvije su vrste izvođenja:

A. motiviran, novi glagol drugog je aspekta,

B. motiviran je glagol istog aspekta.

U prvoj vrsti u velikoj većini nastaje vidski parnjak, od kojih je osnovni glagol svršen, a motivirani je glagol nesvršen. U imperfektizaciji većina je tvorbenih tipova neplodna, a plodna su samo četiri sufiksa s morfom *va-*: *-ava (ti)*, *-java(ti)*, *-iva(ti)* i *-jiva(ti)*. Među njima se razlikuju dvije skupine: 1. svršeni glagoli nemaju sufiksa, i

2. svršeni glagoli imaju sufiks.

2. OD IMENICA

Glagoli prema Barić i suradnicima (1995: 376) nastali od imenica nazivaju se denominativnima. Od imenica se glagoli izvode sufiksima *-a*, *-ova*, *-ira*, *-i-*.

3. OD PRIDJEVA

Barić i suradnici (1995: 377) navode da se od pridjeva glagoli tvore sufiksima: *-a*, *-i-*, *-je-*, *-ova-*.

4. OD OSTALIH VRSTA RIJEČI

Glagoli, navode Barić i suradnici (1995: 377–386), od ostalih vrsta riječi rjeđe se tvore.

1. Zamjenica je u osnovi glagola: *ništiti*, *svojiti*, *prisvojiti*, *tikati* itd.
2. Broj je u osnovi glagola: *dvojiti*, *odvojiti*, *devetati*, *desetkovati* itd.
3. Prilog je u osnovi glagola: *napredovati*, *nazadovati*, *opetovati*, *protiviti se* itd.
4. Uzvici su češće polazna osnova za tvorbu glagola i tvore se sufiksima *-a-*, *-nu-* i *-ka-*.

U tvorbi glagola razvidni su različiti načini tvorbe, među njima i prefiksarno-sufiksarna tvorba znatno je manje plodna od prefiksarne i sufiksarne. U toj tvorbi javljaju se: - prefiksi: *o-*, *ob-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *u-*, sufiksi: *-nu(ti)*, *-je(ti)*, *-i(ti)*, *-a(ti)*. Od sufiksa plodan je *-i(ti)*. Babić (1986: 497) pak navodi kako je prefiksarno-složena tvorba slabo plodna. U tvorbi tim načinom ima nekoliko tvorenica koje su nastale istovremenim dodavanjem prefiksa i slaganjem priloga s glagolom: *odobrovoljiti*, *omalovažiti*, *ozloglasiti*, *ozlojediti*, *oživotvoriti*. Uz spomenute načine tvorbe glagola, Babić napominje da je tvorba složenih glagola veoma slabo plodna pa se može reći da je slaganje netipičan način u tvorbi glagola. Složenih glagola ima petnaestak, od kojih je samo pokojni nastao u novije doba. Gotovo svi pripadaju glagolima IV. vrste, a imaju više tvorbenih obrazaca.

7. TVORBA PRILOGA

Pri tvorbi priloga, Silić i Pranjković (2005: 179) napominju da se prilozima tvore sufiksima, prefiksima te prefiksima i sufiksima istodobno. Prvu tvorbu nazivamo sufiksalsna, drugu prefiksalsna i treću prefiksalsno-sufiksalsna. Prema Hudeček i Mihaljević (2019: 163), prilozima se tvore preobrazbom, sufiksalsnom tvorbom, prefiksalsnom tvorbom, prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom i srastanjem. Najplodniji je tvorbeni način preobrazba. Prilozima se tvore od jednine srednjega roda opisnih pridjeva: *dobro, lijepo, pametno, malo, olako, premalo, neveselo, udesno* i od odnosnih pridjeva na *-skī*, pri čemu gube duljinu na završnome *i*: *ljūdski, plīvāčki*. Također, Barić i suradnici (1995: 387) pak navode da u tvorbi priloga sudjeluju ovi tvorbeni načini: sufiksalsna tvorba (*isprva – isprvice*), prefiksalsna tvorba (*brzo – prebrzo*), prefiksalsno-sufiksalsna tvorba (*bez obzira – bezobzirce*), složeno-sufiksalsna tvorba (*na dvije noge – dvonoške*), srastanjem (*niz brdo – nizbrdo*). Prilozima nastaju i preobrazbom. Babić (1986: 499) isto napominje da je sama tvorba priloga veoma raznolika, ali je plodna samo preobrazba, a većina je drugih načina i tipova veoma slabo plodna ili je neplodna. Prilozima se, ističu Silić i Pranjković (2005: 179) također tvore ranije spomenutim tvorbenim načinima pa se tako tvore i sufiksalsnom tvorbom. Sufiksi su kojima se tvore prilozima: *-as, -imice, -omice, -ačke, -ečke, -ečki, - (j)u, -us* i *-(s)ki*: *jesen(Ø) + as > jesenas, hrp(a) + imice > hrpimice, dijel(Ø) // (s promjenom ije > je) djel- + omice > djelomice, koljen(o) + ačke > koljenačke, sjed(iti) + ečke > sjedečke*. Barić i suradnici (1995: 387) izdvajaju kako se prilozima motivirani opisnim pridjevima i rednim brojevima tvore sufiksima *-o/-e* odnosno *-o/-e*: *lijep – lijepo, pametan – pametno, visok – visoko...* Babić (1986: 499) navodi da su prilozima koji znače približnost također motivirani brojevima, i to deseticama i brojevima sa završetkom *-est*. Njihovo se tvorbeno značenje izriče sufiksom *-(a)k*: Ti se prilozima poimeničuju, ali nemaju sve oblike.

U sufiksalsnoj tvorbi priloga sudjeluje 21 sufiks:

-a -as -i

-acko -ak -ice

-ačke -ce -im

-ački -e -imice

Također, prilozima se prema Siliću i Pranjkoviću (2005: 179) mogu tvoriti prefiksalsnom osnovom, a izdvajaju prefikse kojima se tvore prilozima: *do-, po-, pre-, prek(o)-*: *do + sutra > dosutra, po + svud > posvud, pre + blizu > preblizu, prek + jučer > prekjučer, preko + sutra > prekosutra*.

Prema Barić i suradnicima (1995: 388–389), u prefiksnoj tvorbi priloga sudjeluje nekoliko prefikasa:

ne- *sretno* – *nesretno*, *veselo* – *neveselo*...

o- *lako* – *olako*, *srednje* – *osrednje*...

polu- *glasno* – *poluglasno*, *lijevo* – *polulijevo*, *mrtvo* – *polumrtvo*, *ozbiljno* – *poluozbiljno*...

pre- *daleko* – *predaleko*, *krasno* – *prekrasno*, *veselo* – *preveselo*, *žalosno* – *prežalosno*...

pro- *hladno* – *prohladno*...

prek(o)- *jučer* – *prekjučer*, *sutra* – *preksutra* i *prekosutra*.

Neki od tih prefikasa sudjeluju i u prefiksnoj tvorbi pridjeva, pa prilozima njima izvedeni imaju isto tvorbena značenja kao i pridjevi s istim prefiksom: deminutivno (*osrednje*, *prohladno*), augmentativno (*preveselo*), niječno (*nesretno*) ...

Babić (1986: 501) pak navodi kako u prefiksnoj tvorbi priloga sudjeluje trinaest prefikasa:

do-, *i-*, *naj-*, *nak-*, *ne-*, *ni-*

od-, *po-*, *pre-*, *prek-*, *preko-*, *s-*, *zak-*,

ali ta je tvorba slabo plodna.

Isto tako, Silić i Pranjković (2005: 180) ističu kako su ustrojstva po kojima se tvore prefiksno-sufiksni prilozima: *iz-* + *-a* (*iz* + *dalek* (Ø)) + *a* > *izdaleka*, *iz* + *kos*(Ø) + *a* > *iskosa*), *na-* + *-Ø* (*na* + *smrt* (Ø)) + Ø > *nasmrt*, *na* + *večer* (Ø) + Ø > *navečer*), *na-* + *-e* (*na* + *polj*(*e*)), *na-* + *-o* (*na* + *živ*(Ø) + *o*). Barić i suradnici (1995: 389) navode da su prilozima prefiksno-sufiksne tvorbe motivirani prijedložnim izrazom. U tvorbenom procesu prijedlog postaje prefiks, a osnovi se dodaju sufiksi, među kojima su plodniji *-ce*, *-ice*, *-ke*: *bez obzira* – *bezobzirce*, *na glavi* – *naglavce*, *po imenu* – *poimence*...; *uz brdo* – *uzbrdice*..., s palataliziranom osnovom: *po boku* – *pobočke*, *po trbuhu* – *potrbuške*. Prema Težaku i Babiću (1994: 193), prilozima se često tvore od opisnih pridjeva sufiksima *-o*, *-e*, od posvojnih pridjeva na *-ski*. Pri tome se dugo i u *-ski* kratki. Češće su izvedenice sufiksima *-ice*, *-imice*, *-ke* i *-ki*:

-ice: *danomice*, *djelomice*

-imice: *hrpimice*, *hotimice*

-ke: klečečke, ležečke

-ki: hodećki, klečećki

-ačke: glavačke

-ački: glavački

-as: danas

-ce: neprestance

-os: jutros

-us: zimus

Nadalje, navode (1994: 194) kako neki sufixi sudjeluju i u složeno-sufiksnoj tvorbi: *besprestance, bezobzirce, doslovce, naglavce, naizmjenice...* Prilozi nastaju i srašćivanjem. Najbrojnije su sraslice od veze prijedloga i imenica koje se upotrebljavaju kao priložne oznake. Jedne su od njih potpuno promijenile značenje i postale pravi prilozi, npr. *odoka* 'približno', a druge se mogu shvaćati i u osnovnom i u prenesenom pa se shvaćaju sad priložnim vezama, sad priložima, a prema tome se i različito pišu, sad odvojeno, sad zajedno, npr. *govoriti u vjetar* (u osnovnom značenju: vjetar odnosi riječi pa se ništa ne čuje), ili običnije u prenesenu značenju: *govoriti uzalud*, ali se zbog toga značenja ne treba pisati *uvjetar*.

Zbog toga se takvi prilozi mogu podijeliti u dvije skupine:

a) veze koje se upotrebljavaju u sasvim prenesenu priložnom značenju pa su postale pravi prilozi i pišu se kao jedna riječ: *naglas (glasno), naime (to jest, drukčije rečeno), napolje (van), napolju (vani), navijeke, navlas (točno)...*

b) veze koje se stalnije ili češće upotrebljavaju kao priložne oznake pa iako imaju i preneseno značenje ili se upotrebljavaju u frazeološkom, idiomatskom značenju, ipak su više priložne veze nego prilozi: *bez traga, bez sumnje, bez muke, do godine, iz početka, na izmaku, na primjer, na silu, na večer...* Babić (1986: 507) također napominje da u tvorbi priloga ima nekoliko značajnih polusloženica: *amo-tamo, kad-tad, kako-tako, pošto-poto, više-manje, navrat-nanos, zbrda-zdola, danas-sutra, dan-danas...*

U složeno-sufiksnoj tvorbi sudjeluju različite sintaktičke veze i sufixi:

-ce, -ice, -imice

-ke, -aške, -uške.

Dakako, ističe (1986: 502–503) kako su plodnije složenice sa sufiksima *-ce, -ice, -ke*, a ostale su slabo plodne ili su neplodne. U priložnoj tvorbi česte su sraslice, tj. riječi koje se stalnije i češće upotrebljavaju u priložnim vezama pa primaju priložno značenje te se srastaju u jednu riječ. Babić (1986: 506) navodi da je taj prijelaz značenja i srastanje postupna pojava, često nema čvrstog pravila kad jedna sintagmatska veza postaje prilog. Najčešće su sraslice s prijedlogom u prvom dijelu. Veoma često novi prilozi nastaju preobrazbom drugih riječi, a najčešće popriložavanjem pridjeva. U popriložavanju pridjeva postoje neka ograničenja. Popriložavaju se opisni pridjevi i odnosni na *-ski*, a ostali samo iznimno. Odnosni pridjevi na *-ov, -ev, -in* normalno se ne popriložavaju. Slaganjem prilozi nastaju na 3 osnovna načina: složeno-sufiksalmom tvorbom, slaganjem i srašćivanjem. Prema Babiću (1986: 502), najčešći su prilozi nastali srašćivanjem, slabije je plodna složeno-sufiksalmna tvorba, a slaganje je slabo plodan način u nastanku novih priloga.

8. TVORBENE TEME U HRVATSKIM JEZIKOSLOVNIM ČASOPISIMA

Kada je riječ o samom shvaćanju i opisu tvorbe riječi u jezikoslovnim časopisima, Tafra i Košutar (2009: 88) polaze od nastanka riječi i istraživanja svih putova nastanka riječi. Ističu kako se preusko shvaća tvorba riječi i tumači se uglavnom nastanak tvorenic, a nastanak velikoga broja riječi nije opisan ili je opisan u nekim drugim jezikoslovnim disciplinama tako da se ne može na jednom mjestu dobiti cjelovita slika o tome kako sve može nastati riječ. Ta je tvrdnja zapravo u opreci s velikim brojem gramatika i priručnika, ranije analiziranim i spomenutim, u kojima se donosi detaljan prikaz nastanka i tvorbe riječi. Tvorbu riječi Tafra i Košutar nazivaju rječotvorjem i smatraju ju, iako uvjetno, samostalnom disciplinom, dok ju ranije spomenuti jezikoslovci poimaju kao jezičnu pojavu ili dio gramatike koji proučava nastanke novih riječi. Cilj je njihova rada upravo riječ i nastanak same riječi, polazeći pritom od teze da riječ može nastati i bez tvorbenih morfema, primjerice depolisemizacijom, što je činjenica koju rječotvorje treba uzeti u obzir. Svakako je ta teza novost u proučavanju nastanka i tvorbe riječi jer se u ranije spomenutim gramatikama polazi od tvorbe riječi na osnovi dosadašnjih riječi. Korak dalje u istraživanju tvorbe riječi otišli su Mihaljević i Ramadanović (2006: 193) koje su se bavile razradom terminoloških tvorbenih načina. Smatraju kako

terminološka tvorba u hrvatskome jeziku nije obrađena u cijelosti. Ističu kao problem nesređeno tvorbeno nazivlje i pojavu nejasnoća i proturječnosti u obradi tvorbenih načina u općemu jeziku. U svojoj analizi ističu kako je bitno posegnuti za domaćom riječju, odnosno domaćom tvorbom, pri pojavi novog pojmovlja jer treba težiti jezičnoj ekonomičnosti i stvaranju naziva hrvatskom tvorbom koji su svakako u prednosti pred ostalim skupinama (stranim nazivima i internacionalizmima). Nadalje, donose uvid u četrnaest zasebnih i ravnopravnih tvorbenih načina koji su na isti način opisani kao i u jezikoslovnim priručnicima i gramatikama. Cilj je njihova rada (2006: 209) bio prikazati kako terminološka tvorba nije način blizak tvorbi, već je riječ o tvorbenom postupku kojim nastaju nazivi. Taj tvorbeni postupak ne opisuje se u gramatikama i jezikoslovnim priručnicima. Branko Kuna (2006: 165) pak baveći se tvorbom riječi ističe nazivlje u tvorbi riječi kao čvrst temelj i preduvjet za iscrpan opis stvaralačkih postupaka i mogućnosti izgradnje i proširivanja rječničkog blaga. Nazivlje se prema Kuni povećavalo i mijenjalo s rastom spoznaja o jeziku i napretkom lingvistike, ali i s jezičnim bogaćenjem, odnosno širenjem općeuporabnog leksika koje u opisivanju i članjenju zahtijeva nove nazive. Kuna (2006: 179) zaključuje kako bi se tvorbeno nazivlje trebalo posebno isticati unutar gramatičkog opisa nekoga jezika po svojoj uređenosti i ustaljenosti. Napominje kako bi ono trebalo biti uzorom pri usustavljanju drugoga znanstvenog i stručnog nazivlja. Ističe kako je nazivlje u tvorbi riječi u hrvatskom jezikoslovlju razmjerno postojano i nije se značajnije mijenjalo, što je moguće vidjeti i u ranije analiziranim jezikoslovnim priručnicima i gramatikama, koji upotrebljavaju ista nazivlja u tvorbi riječi. Baveći se sinonimičnošću i uporabom glagola tvorenim sufiksima *-avati* i *-ivati*, Branko Kuna i Ana Mikić (2009: 33) istražuju pojavnost takvih oblika u jeziku javnih glasila prije 1990. i nakon nje. Zaključuju kako je analiza jezičnih priručnika i časopisa objavljivanih tijekom cijeloga dvadesetog stoljeća pokazala da se prednost uglavnom davala oblicima na *-ivati*, analiza novinskoga stila do devedesetih godina dala je potpuno suprotne rezultate. Ističu kako je povećana čestotnost oblika na *-ivati* s vremenom kod govornika pridonijela poimanju oblika na *-avati* kao neprihvatljivih i nepoželjnih izazivajući u govoru nesigurnost i *strah od jezika* (Opačić 2003), međutim sufiks *-avati* duboko je ukorijenjen u jezične navike govornika i to je stvarnost razgovornog stila danas. Barić i suradnici (1995: 294) primjerice ističu i svrstavaju glagolske sufikse *-avati* i *-ivati* među izrazito plodne jer pokazuju najviši stupanj tvorbene aktivnosti. Isto tako, baveći se tvorbenim postupcima u žargonu, Mikić Čolić (2018: 246) ispituje sufiksaciju kao jedan od tvorbenih postupaka. Izdvaja kako se imenice sa sufiksom *-uša* izvode od imenica, pridjeva i glagola s različitim značenjima, većinom stilski obilježjenima. Imenice sa sufiksom *-izacija* izvode se isključivo iz imeničkih osnova. Zapravo je riječ o sufiksu koji se u hrvatskom jeziku

širi pod utjecajem engleskog jezika, njegovo prvotno dodavanje gotovo isključivo na osnove stranog podrijetla sada sve više ustupa mjesto tvorbama s domaćim osnovama. Mikić Čolić (2018: 249) zaključuje kako su se kao plodna tvorbena sredstva nametnuli u korpusu sufiksi -*ar*, -*ac* i sufiksi -*jak* i -*njak* kao najplodniji među njima. Proučavajući tvorbu riječi, Marija Turk (2001: 47) svoj rad temelji na tvorbenim značajkama kalkova (prevedenica). Istraživanje temelji na prikazu tvorbenih tipova i načinima kalkiranja pridjeva, glagola i priloga prema predlošcima iz različitih jezika. Izbor tvorbenog načina ovisi o tvorbenom uzorku stranog jezika i tvorbenim zakonitostima hrvatskoga jezika. Turk (2001: 64) zaključuje kako se tvorbene zakonitosti ne mogu promatrati same po sebi, nego u vezi sa semantičkim zakonitostima. Analiza je pokazala kako su tvorbena odstupanja u pridjeva, glagola i priloga u mnogome manja u odnosu na imenice. Za razliku od imenica nisu stvoreni novi tvorbeni tipovi. U kalkiranim pridjevima nema novih tvorbenih tipova. Kalkiranjem se povećala učestalost participa u pridjevskoj ulozi. Kalkiranje je glagola imalo učinaka ponajprije na semantičkoj razini. Uklapajući se u hrvatske tvorbene načine stvoreni su glagoli za izricanje novih pojmova (neologizmi), novi izrazi za postojeće pojmove (sinonimi) ili su postojećim izrazima pridružena nova značenja (polisemi i homonimi). Kod svih triju vrsta riječi uočljiva je pojava da osim primarnog kalkiranja postoji i sekundarna tvorba, tj. od prvotno kalkiranih riječi derivirane su nove riječi. Barić i suradnici (1995: 303) pak za kalkiranje ili prevođenje ističu kako je prevođenje na neki način blisko analoškoj tvorbi, samo što analoški uzorak nema u domaćoj nego u stranoj tvorenci čiji se dijelovi zamjenjuju domaćima, odnosno riječ se doslovno prevodi. Broj tvorenica, posebno složenica, povećava se i prevođenjem ili kalkiranjem. Takve su prevedenice *zemljopis* od grč. *geographia*, *neboder* od engl. *sky-scraper*, *polusvijet* od fr. *demi-monde*, neka imena, npr. *Vatroslav* od lat. *Ignatius*. Prevedenice tako postaju problem kad sa sobom donose novi tvorbeni uzorak. Promatrajući prefiksarno-sufiksarnu tvorbu imenica u gradišćanskohrvatskim idiomima, Vulić (2007: 122) ističe da za teoretičare tvorbe riječi koji čistu prefiksaciju smatraju posebnom vrstom složene tvorbe, tj. dijelom složene tvorbe, prefiksarno-sufiksarna tvorba jest posebna vrsta složeno-sufiksarne tvorbe, tj. dio složeno-sufiksarne tvorbe. U prilog tome ide i činjenica što se mnogi prefiksi (za razliku od sufikasa) mogu rabiti kao samostalne riječi. Usto, pri prefiksarnoj se tvorbi uz prefiks vežu čitave riječi, a nikada nesamostalne tvorbene osnove. Može se reći kako se stavovi Sanje Vulić slažu sa stavovima jezikoslovaca, ranije spomenutih. Zaključuje (2007: 122) da se općenito može reći da jezikoslovci najčešće svrstavaju prefiksarnu tvorbu u složenu tvorbu, a time i prefiksarno-sufiksarnu tvorbu u složeno-sufiksarnu tvorbu. Stjepan Babić (1979: 156) proučavao je sufikse kao dijelove tvorbe riječi pa je tako svoj rad usmjerio i na proučavanje tvorbe imenica sufiksom

- *stvo*. Izdvaja kako su sufiksom *-stvo* imenice su izvedene od imeničkih, pridjevnih, glagolskih, zamjeničkih, brojevnih i priložnih osnova, a sufiks *-stvo* sudjeluje i u složeno-sufiksnoj i prefiksno-sufiksnoj tvorbi s raznim osnovama. Plodna je sufiksna tvorba od imeničkih osnova i složeno-sufiksna po obrascu *im. + o + gl. + -stvo*, a ostale su tvorbe slabo plodne ili su neplodne. Prikazuje tvorbu imenica koje završavaju na *-stvo* i *-štvo*. Zaključuje da su tvorene trima sufiksima: *-stvo*, *-anstvo* i *-instvo*. Od njih je plodan jedino sufiks *-stvo*, sufiks *-anstvo* slabo je plodan, *-instvo* neplodan. Poseban je tvorbeni problem nekoliko imenica koje bi se mogle protumačiti kao izvedenice i sufiksom *-stvo* i sufiksom *-aštvo*. Takvi su primjeri uzrok nastajanja novih sufikasa. O navedenim se sufiksima u gramatikama i priručnicima više govori u kontekstu složeno-sufiksne tvorbe. Kada je riječ o prefiksima kao dijelovima tvorbe riječi, Barbara Štebih Golub (2009: 333) baveći se prefiksom *-ne* u kajkavskom književnom jeziku, proučava rječotvorbene procese u kojima sudjeluje, tvorbene načine u kojima se javlja te ispituje njegovu frekventnost u tvorbi pojedinih vrsta riječi. Istražuje i rječotvorbene i semantičke veze tvorenicama s predmetkom *ne-* i riječi koje su ih motivirale. Njezino (2009: 343) je istraživanje prefiksa *ne-* u kajkavskome književnom jeziku pokazalo da taj predmetak, kao i u suvremenome hrvatskom standardnome jeziku, sudjeluje u prefiksnoj i prefiksno-sufiksnoj tvorbi. U jezikoslovnim priručnicima i gramatikama prefiks *ne-* javlja se kao niječnica u tvorbi riječi. Govoreći o tvorbi brojevnih riječi i brojeva u cjelini u Hrvatskom mrežnom rječniku – *Mrežniku*, Ivana Matas Ivanković (2019: 853) izdvaja kako je opisu njihove tvorbe posvećeno malo prostora jer brojni jezikoslovci ističu da su za tvorbu zatvoreni sustavi zbog nepostojanja novih osnova. Matas Ivanković (2019: 854–855) navodi kako u gramatikama postoje različite podjele brojeva poput zbirnih brojeva ili brojevnih imenica. Zapravo je njihov način tvorbe, uvjetno rečeno, ‘razbacan’ u poglavljima o morfologiji ili zasebnim tezama jezikoslovaca koji ne pridaju brojevima preveliku važnost. U radu je vidljivo kako brojevi mogu nastati sufiksnom tvorbom, složeno-sufiksnom tvorbom, srastanjem i slaganjem, a dakako, prema Matas Ivanković (2019: 859) tvorba se ne bilježi brojevima od *jedan do deset*, od *jedanaest do devetnaest*, imenicama *tisuća*, *milijun* i *milijarda*, brojevima *sto*, *tisuću*, *milijun*, *milijardu*. Cilj je rada (2019: 854) zapravo bio opisati brojevne riječi s tvorbenog aspekta. Pod brojevnim riječima podrazumijevaju se brojevi i tvorenice od brojeva koje nedvosmisleno pripadaju nekoj drugoj vrsti.

9. ZAKLJUČAK

Kako je riječ korijen i temelj svakog govorništva i jezika, tako se tvorba riječi kroz desetljeća bavila upravo analizom postanka i nastanka riječi. Tvorba riječi, iako se poima kao dio gramatike ili kao zasebna jezikoslovna disciplina, zaslužuje posebno mjesto u gramatikama i jezikoslovnim priručnicima i treba ju se dodatno razvijati i proučavati. Riječi su podložne brojnim utjecajima, i stranim i domaćim pa je nužno novonastale riječi ili pak one ranije uvriježene u jezik podrobnije istražiti i analizirati. Brojni jezikoslovci tvorbu riječi poimaju kao poveznicu leksikologije i morfologije jer ujedno opisuje kako se morfemi udružuju u riječ, ali ona je i jedan od načina proširivanja leksičkog sustava. Uvidom u korpus suvremenih hrvatskih gramatika i jezikoslovne literature vidljivo je kako se tvorba riječi različito obrađuje. Istaknuti jezikoslovci Silić i Pranjković u analizi tvorbe riječi polaze od fonema i morfema i tvorbu riječi razrađuju u okviru tvorbe promjenjivih i nepromjenjivih riječi, konkretnije imenica, glagola, pridjeva i priloga. Ostali jezikoslovci daju sustavan pregled i analizu tvorbe riječi od samog postanka, tvorbenih načina i postupaka analize tvorbe. Kada je riječ o tvorbenim načinima, vidljive su različite podjele, primjerice Hudeček i Mihaljević ističu prefiksalsnu, sufiksalsnu, prefiksalsno-sufiksalsnu, složeno-sufiksalsnu tvorbu, slaganje, srastanje, preobrazbu, tvorbu pokrata i polusloženica, dok Barić i suradnici sažimaju tvorbene načine u izvođenje i slaganje. Isti stav dijeli i Babić koji potvrđuje izvođenje kao način tvorbe u kojoj nova riječ nastaje od osnove jedne riječi. Što se tiče tvorbe promjenjivih i nepromjenjivih riječi, zamjećuje se kako se u svim analiziranim gramatikama i jezikoslovnoj literaturi javlja tvorba imenica, pridjeva, glagola i priloga. Brojevi, primjerice, nisu predmetom tvorbene analize. Tvorba imenica pak polazi od sufiksalsne, prefiksalsne i složene tvorbe. Najznačajnija je među njima sufiksalsna tvorba jer najveći broj novih imenica nastaje upravo na taj način. Tvorba pridjeva najčešće se javlja kroz prefiksalsnu, sufiksalsnu i prefiksalsno-sufiksalsnu tvorbu, dočim se pridjevi mogu tvoriti i od dviju ili više osnova., odnosno, složeničkom tvorbom. Glagoli se mogu tvoriti, a taj stav dijele svi jezikoslovci, prefiksalsnom, sufiksalsnom i iznimno prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom. Dakako, mogu se tvoriti od samih glagola, imenica, pridjeva i ostalih vrsta riječi. Prilozi pak nastaju prefiksalsnom, sufiksalsnom i prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom, dok Težak i Babić ističu kako se prilozi tvore i srastanjem. Iz uvida u brojne jezikoslovne časopise, vidljivo je kako su se brojni jezikoslovci bavili tvorbom riječi, tvorbenim načinima i nastojali su dosadašnja znanja i spoznaje produbiti i dati konkretna rješenja za određene probleme u tvorbi riječi. Mogu se iščitati brojna slaganja i neslaganja sa stavovima jezikoslovaca koji su tvorbu riječi sustavno analizirali i dali konkretan pregled. Mnogi radovi nadopunjuju dosadašnja

istraživanja tvorbe riječi, a poneki uvode i konkretne novine u analizi i istraživanju tvorbe riječi. Budući da se svakodnevno rađa poneka nova riječ ili biva preuzeta iz drugih jezika, tvorba riječi svakako će imati zadaću svaku riječ sustavno analizirati i istražiti njezin postanak.

10. LITERATURA

1. Barić, Eugenija, Lončarić, Mijo, Malić, Dragica, Pavešić, Slavko, Peti, Mirko, Zečević Vesna, Znika, Marija. 1995. *Hrvatska gramatika*, Zagreb, Školska knjiga.
2. Babić, Stjepan. 1986. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb: Globus.
3. Babić, Stjepan. 1979. *Tvorba imenica sufiksima na -stvo*, Imenice sufiksima na -stvo. FILOLOGIJA 9, str. 155–167.
4. Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica. 2019. *Hrvatska školska gramatika*, Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
5. Kuna, Branko. 2006. *Nazivlje u tvorbi riječi*, Filologija, 46–47: str. 165–182.
6. Kuna, Branko, Mikić, Ana. 2009. *SINONIM(IČ)NOST I UPORABA GLAGOLA NA -AVATI/-IVATI*, NOVA CROATICA Zagreb, III (2009) 3, str. 33–50.
7. Matas Ivanković, Ivana. 2019. *Tvorba brojevnih riječi u Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku*, Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, str. 853–870.
8. Mihaljević, Milica, Ramadanović, Ermina. 2006. *RAZRADBA TVORBENIH NAČINA U NAZIVLJU (s posebnim obzirom na odnos među složenicama bez spojnika -o-, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima)*, RASPRAVE INSTITUTA ZA HRVATSKI JEZIK I JEZIKOSLOVLJE 32, Zagreb, str. 193–211.
9. Mikić Čolić, Ana 2018. *Tvorbeni postupci u žargonu: jezična kreativnost i/ili posuđivanje*, Od norme do uporabe 1, ur. Jadranka Mlikota, Osijek: Filozofski fakultet Osijek, Hrvatska sveučilišna naklada, 232–252.
10. Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskog jezika - Za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb, Školska knjiga.
11. Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1994. *Gramatika hrvatskog jezika - Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Zagreb, Školska knjiga.
12. Štebih Golub, Barbara. 2009. *Prefiks -ne u kajkavskome književnome jeziku*, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 35, Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. str. 333–345
13. Tafra, Branka, Košutar, Petra. 2009. *Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku*, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, SL 67, str. 87–107.
14. Turk, Marija. 2001. *Tvorbene značajke kalkiranih imenica*, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, knjiga 27, str. 267–280.

15. Vulić, Sanja. 2007. *ODNOS TVORBE RIJEČI PREMA DRUGIM GRANAMA JEZIKOSLOVLJA NA PRIMJERU GRADIŠĆANSKOHRVATSKIH IDIOMA*, »Čakavska rič« XXXV (2007), br. 1, Split, str. 85–103.
16. Vulić, Sanja. 2005. *PREOBRAZBA KAO RUBNI TVORBENI NAČIN PRI TVORBI IMENICA U GRADIŠĆANSKOHRVATSKIM ČAKAVSKIM GOVORIMA*, »Čakavska rič« XXXIII (2005), br. 1–2, Split, str. 213–219.